

Accountantsverslag 2024

Gemeente Enschede, 27 mei 2025

Aan de gemeenteraad
van de gemeente Enschede
Postbus 20
7400 AA ENSCHEDE

Onderwerp
Accountantsverslag 2024

Datum
27 mei 2025

Ons kenmerk
250528DAAF/HV

Behandeld door
N.R. Fritz RA
06 5204 8682
nfritz@deloitte.nl

E. van Roekel MSc RA
06 5339 8734
evanroekel@deloitte.nl

Geachte leden van de raad,

Graag bieden wij u hierbij ons accountantsverslag aan met betrekking tot de controle van de jaarrekening 2024 van de gemeente Enschede. Deze rapportage beschrijft op hoofdlijnen onze controleaanpak en de belangrijkste aangelegenheden die wij tijdens onze controle in overweging hebben genomen. Wij zijn van mening dat de reikwijdte van onze werkzaamheden en de resultaten daarvan een deugdelijke basis vormen voor ons oordeel over de jaarrekening 2024 van de gemeente Enschede.

De jaarrekening 2024 is opgesteld onder verantwoordelijkheid van het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Enschede. Wij hebben bij deze jaarrekening een goedkeurende controleverklaring voor het getrouwe beeld verstrekt. Onze controle is uitgevoerd in overeenstemming met onze opdrachtbevestiging gedateerd op 16 oktober 2024 en met ons auditplan 2024, dat op 7 oktober 2024 is besproken in uw auditcomité.

Tijdens de bijeenkomst met het auditcomité op 19 mei 2025 hebben wij dit accountantsverslag besproken. Wij hebben de inhoud van dit accountantsverslag afgestemd met de portefeuillehouder financiën, de interim-gemeentesecretaris, de concerncontroller en een vertegenwoordiging van de ambtelijke organisatie.

Hoogachtend,

Deloitte Accountants B.V.

Was getekend: N.R. Fritz RA

Deloitte Accountants B.V.
Meander 551
6825 MD Arnhem
Postbus 30265
6803 AG Arnhem
Nederland

Tel: 088 288 2888
www.deloitte.nl

Inhoudsopgave

	Kernpunten van de jaarrekeningcontrole	4
	• <u>Kernboodschap van de jaarrekeningcontrole</u>	5
	• <u>Kernpunten van de jaarrekeningcontrole</u>	6
	Bestuurlijke samenvatting	7
	• <u>Belangrijkste bevindingen, conclusies en aanbevelingen</u>	8
	Bevindingen jaarrekening	13
	• <u>De financiële positie van uw gemeente</u>	14
	• <u>Belangrijkste bevindingen uit onze controle</u>	20
	Interne beheersing	28
	• <u>Speerpunten Auditcomité</u>	29
	• <u>Belangrijkste bevindingen voor de interne beheersing</u>	33
	Bijlagen	34
	• <u>Bijlage A1 - Niet-gecorrigeerde controleverschillen</u>	35
	• <u>Bijlage A2 - Onzekerheden in de controle</u>	36
	• <u>Bijlage A3 - Tekortkomingen in de toelichtingen</u>	37
	• <u>Bijlage B - Bevindingen controle SiSa-bijlage 2024</u>	39
	• <u>Bijlage C - Onafhankelijkheidsbevestiging</u>	43

Kernpunten van de jaarrekeningcontrole

Kernboodschap van de jaarrekeningcontrole

De basis voor onze controle is het auditplan 2024 dat met het auditcomité is besproken. In dit accountantsverslag geven wij u inzicht in de belangrijkste bevindingen bij de jaarrekening en de (ontwikkeling van de) interne beheersing van de gemeente Enschede. Wij hebben tijdens onze jaarrekeningcontrole de rekeningsaldi en transactiestromen samenhangend met de balans en het overzicht van baten en lasten, inclusief toelichtingen, gecontroleerd. In deze kernboodschap koppelen wij ons overstijgende beeld terug van deze controle en geven wij beknopt een managementsamenvatting voor de gemeente Enschede. In het hoofdstuk 'Bevindingen jaarrekeningcontrole 2024' hebben wij onze bevindingen meer in detail toegelicht, evenals onze adviezen voor de verdere doorontwikkeling van de organisatie gedurende 2025.

Onderwerp

Boodschap

Kernboodschap / Overall beeld jaarrekeningcontrole 2024

Wij hebben de jaarrekeningcontrole van de gemeente Enschede uitgevoerd en hebben een goedkeurende controleverklaring bij de jaarstukken 2024 verstrekt. Het opstel- en controleproces is door een goede samenwerking prettig verlopen. Het proces, de uitvoering en de (interne) controle zijn van een voldoende gedegen niveau om onze externe controle te kunnen verrichten. Hoewel we zien dat op momenten sprake is van een hoge werkdruk bij medewerkers zien we ook een grote mate van betrokkenheid en verantwoordelijkheid. Wij spreken daarom onze complimenten uit over het behaalde resultaat en kijken terug op een prettige samenwerking met uw organisatie.

Op basis van de jaarrekening hebben wij de volgende kernboodschappen die wij met u willen delen:

Sociaal domein

- De gemeente Enschede kampt met uitdagingen bij het opstellen van de begroting voor zorgkosten (WMO en Jeugd), mede door de verwachte stijging van tarieven van zorgaanbieders als gevolg van sterk oplopende kosten door loonstijgingen en huisvestingslasten. Bovendien zorgt de wet DBA en de naleving daarvan voor een toenemende schaarste aan kwalitatief en geschoold zorgpersoneel, waardoor de zorgvraag steeds minder in balans is met het beschikbare zorgaanbod in zowel de WMO als de Jeugdzorg. Door de vergrijzing in Nederland wordt verwacht dat de zorgvraag binnen de WMO in de komende jaren verder zal toenemen. Deze demografische verandering heeft niet alleen een nadelig effect op de beschikbare capaciteit op de arbeidsmarkt, maar leidt ook tot een grotere populatie die gebruik wil maken van WMO-voorzieningen, zoals vervoer en huishoudelijke hulp, wat resulteert in stijgende kosten. Dit is een breed maatschappelijk probleem waarbij het voor gemeenten slechts beperkt mogelijk is hierin keuzes te maken.

Grondexploitatie

- Door de vertragingen in de afgelopen twee jaar, veroorzaakt door het warmtenet, het Didam-arrest en andere factoren, zijn de begrote uitgaven in 2023 en 2024 niet gerealiseerd. Ondanks de vertraging in de verkopen verwacht de gemeente Enschede dat de verschillende projecten vanaf 2025 versnelling zullen krijgen. Gezien de verwachte toename in projectactiviteit vanaf dat jaar adviseren wij om de begrotingsprognoses voor de komende jaren, waar nodig, te actualiseren en daarbij rekening te houden met de vertraagde doorlooptijden van verkooptrajecten.
- De gemeenteraad heeft in 2024 besloten om de gebiedsexploitaties Eschmarkerveld en Topsportcampus Diekman vast te stellen, waardoor deze projecten in de jaarrekening van 2024 zijn verantwoord. Hierin zijn diverse schattingen opgenomen die passen bij dergelijke projecten en de opstartfase waarin zij zich bevinden. Vanwege de fase van de projecten is er sprake van een hoge mate van schattingen, waarbij de meest aannemelijke scenario's zijn meegenomen in de grondexploitatie. Wij willen echter benadrukken dat er voor de geplande fasering van Eschmarkerveld nog een beroepsprocedure loopt, waardoor er risico op vertraging in de planning bestaat. Uw gemeente zorgt voor een periodieke evaluatie van deze schattingen, welke wij jaarlijks toetsen als onderdeel van onze jaarrekeningcontrole.

Financiële positie

- Het gerealiseerd totaalsaldo van baten en lasten over het boekjaar 2024 bedraagt € 11,4 miljoen voordelig. Het positieve saldo van baten en lasten ligt in lijn met voorgaande jaren, de afgelopen vier jaar zijn de reserves van de gemeente Enschede gestegen van € 158 miljoen per 1 januari 2021 naar € 254 miljoen per 31 december 2024. Per saldo is tussentijds € 27,7 miljoen aan de reserves toegevoegd, zodat het uiteindelijk gerealiseerde resultaat over 2024 circa € 16,3 miljoen nadelig bedraagt. Ondanks de financiële positie van de gemeente Enschede gezond is, met ratio's die positief liggen ten opzichte van de signaalwaarde van de VNG, staat de gemeente de komende jaren voor een grote opgave in de begroting.

Kernpunten van de jaarrekeningcontrole

In dit hoofdstuk zijn de kernpunten van de jaarrekeningcontrole overzichtelijk weergegeven. Deze kernpunten lichten wij in het vervolg van dit accountantsverslag nader toe. De onderwerpen linken dan ook door naar de verdiepende teksten en zijn te raadplegen door op het onderwerp te klikken.

Categorie	Onderwerp	Observatie en/of aanbeveling
Algemeen	Controleverklaring Rechtmatigheid Fraude	- Wij hebben een goedkeurende controleverklaring (getrouwheid) bij de jaarstukken 2024 verstrekt. - Het college heeft in haar rechtmatigheidsverantwoording rechtmatigheidsfouten gerapporteerd groter dan de verantwoordingsgrens. - De gemeente heeft in 2024 de interne frauderisicoanalyse geactualiseerd en besproken met het auditcomité.
Financiën	Financiële positie Kwaliteit jaarstukken	- De financiële positie van de gemeente Enschede is gezond, ratio's liggen positief ten opzichte van de signaalwaarde van de VNG. - De kwaliteit van de jaarstukken is van een voldoende niveau.
Sociaal domein	Beheersing uitgaven Jeugdzorg	De stijgende kosten in de jeugdzorg overschrijden de begroting met € 18,9 miljoen in 2024, wat aansluit bij landelijke trends. In reactie hierop heeft de gemeente de strategienota duurzame jeugdzorg geïntroduceerd, met zes lijnen en 47 maatregelen gericht op kostenbeheersing en tijdige ondersteuning voor jeugdigen. Het is belangrijk om deze financiële ontwikkelingen nauwlettend te volgen en periodiek te rapporteren aan de raad.
Grondexploitatie	Schattingen Voorziening Aandachtspunten grondexploitaties	- De grondexploitaties zijn getrouw weergegeven blijkens onze controlewerkzaamheden en inzet van specialisten van Deloitte Real Estate. - De gemeente Enschede heeft haar voorziening geactualiseerd en in overeenstemming gebracht met de verwachte negatieve resultaten per grondexploitatie. - Bij onze controle van de grondexploitaties constateren wij dat het bestemmingsplan voor Centrumkwadraat-Molenstraat Zuidzijde nog niet onherroepelijk is en dat de waardering van Versnelling Cromhoff onveranderd is gebleven. Voor Eschmarkerveld zien wij aandachtspunten in de planning, mede vanwege onzekerheden rond het bestemmingsplan, het ontbreken van afspraken met corporaties en de aanbesteding die pas voor eind 2025 is gepland. Deze ontwikkelingen hebben geen materiële impact op de jaarrekening 2024.
IT-omgeving	ISAE 3402	Wij integreren de ISAE3402 in ons auditproces, waarbij onze doelstelling is om vanaf boekjaar 2025 zoveel mogelijk te steunen op de relevante systemen van Gemeente Enschede, waarbij we voor wat betreft de IT-General Controls gebruik zullen maken van het ISAE3402 type II rapport van uw IT-auditor. Dit alles zal bijdragen aan een gestructureerde en effectieve controleaanpak.

Bestuurlijke samenvatting

Bestuurlijk relevante bevindingen
en aanbevelingen jaarrekeningcontrole

Belangrijkste bevindingen, conclusies en aanbevelingen

Getrouwheid

- Wij hebben een goedkeurende controleverklaring verstrekt over het getrouwe beeld van de jaarrekening, inclusief de daarin opgenomen rechtmatigheidsverantwoording van het college.
- De gehanteerde materialiteit voor fouten en onzekerheden bedraagt € 9,9 miljoen respectievelijk € 29,7 miljoen.
- Naast onze opdrachtbevestiging zijn het Bado en de controleverordening dat door uw raad is vastgesteld, bepalend (geweest) voor onze controle.

Rechtmatigheidsverantwoording

- Het college van B&W heeft in haar rechtmatigheidsverantwoording onrechtmatigheden gerapporteerd groter dan de verantwoordingsgrens.
- In de paragraaf bedrijfsvoering zijn de bevindingen, met een financieel effect hoger dan de rapporteringstolerantie, toegelicht door het college.
- De gehanteerde verantwoordings- en rapportagegrens bedraagt € 9,9 miljoen respectievelijk € 0,9 miljoen.
- In de jaarstukken 2024 heeft het college door middel van de rechtmatigheidsverantwoording verantwoording afgelegd over de rechtmatige besteding van de lasten aan de gemeenteraad. Hiervoor is door de gemeente Enschede een risicoanalyse uitgevoerd en is een controleplan opgesteld. De zichtbare vastlegging van de interne controlewerkzaamheden ter onderbouwing van de rechtmatigheidsverantwoording kan worden verbeterd door het opstellen van een samenvattingsmemorandum van de uitgevoerde controlewerkzaamheden. Wij hebben begrepen dat de organisatie dit in de toekomst wil meenemen in het KCD-dashboard. Wij merken op dat de gemeente Enschede kwetsbaar is in de derde lijn van de interne controle, de langdurige afwezigheid van een sleutelfunctionaris vormt een risico voor de continuïteit van het proces en de onderbouwing van de rechtmatigheidsverantwoording.
- Begrotingscriterium: Overschrijding van de lasten programma's met totaal € 10,5 miljoen, hiervan is € 9,9 miljoen als acceptabel aangemerkt omdat het past binnen het vooraf vastgestelde beleid.
- Voorwaarden criterium - Inkopen ten onrechte niet Europees aanbesteed: Voor 2024 is in negen dossiers voor totaal 1,5 miljoen aan onrechtmatigheden vastgesteld door het niet naleven van Europese aanbestedingsregels. Wij hebben begrepen dat na ontdekking direct acties zijn ondernomen door de organisatie, waaronder het stopzetten van lopende afspraken en het starten van EU-aanbestedingstrajecten.
- Wij hebben de conclusies van het college in ons getrouwheidsoordeel betrokken waaruit geen materiële tekortkomingen zijn gebleken.
- Wij hebben geen niet-gecorrigeerde fouten en/of onzekerheden geconstateerd ten aanzien van de SiSa-bijlage die als bijlage bij de jaarstukken is opgenomen. In [Bijlage B - Bevindingen controle SiSa-bijlage 2024](#) is de voorgeschreven tabel met fouten en onzekerheden opgenomen.

Financiële positie

- Ondanks de financiële positie van de gemeente Enschede gezond is, met ratio's die positief liggen ten opzichte van de signaalwaarde van de VNG, staat de gemeente de komende jaren voor een grote opgave in de begroting.
- De beschikbare weerstandscapaciteit ultimo 2024 bedraagt € 91,0 miljoen (2023: € 73,5 miljoen). De toename in 2024 wordt met name veroorzaakt door het raadsbesluit om de effecten uit de circulaire gemeentefonds (€ 15,8 miljoen) direct te verrekenen met de reserve Weerstandsvermogen. Deze weerstandscapaciteit is hoger dan de door de gemeente Enschede onderkende en aanwezige risico's van € 49,7 miljoen (2023: € 42,2 miljoen).
- Uw jaarrekening toont wat betreft de baten en lasten een verschil tussen de begroting en realisatie. Wij constateren dat de begroting voor 2024 beter overeenkomt met de gerealiseerde cijfers van 2024 in vergelijking met eerdere jaren. Aandacht voor het realiteitsgehalte en de voorspellende waarde van de begroting blijft belangrijk.
- Het gerealiseerd totaalsaldo van baten en lasten over het boekjaar 2024 bedraagt € 11,4 miljoen voordelig. Sinds dit jaar worden de effecten van de circulaire gemeentefonds tussentijds aan de reserves toegevoegd. Per saldo is tussentijds € 27,7 miljoen aan de reserves toegevoegd, zodat het uiteindelijk gerealiseerde resultaat over 2024 circa € 16,3 miljoen nadelig bedraagt.

Belangrijkste bevindingen, conclusies en aanbevelingen

Kwaliteit verslaggeving

- Tijdens de controle hebben wij het door het management toegepaste proces met betrekking tot belangrijke verslaggevingsvraagstukken geëvalueerd. Hierbij valt te denken aan het proces om tot schattingen te komen, zoals bij de grondexploitatie en de voorzieningen. Bij processen waarbij wij dat nodig achtten, hebben wij specialisten betrokken. Dit betrof de grondexploitatie.
- Bij de jaarrekeningcontrole hebben wij vastgesteld dat uw jaarstukken 2024 voldoen aan de vereisten uit het BBV. Wij hebben bij onze werkzaamheden de jaarstukken integraal doorgenomen en hebben daarbij – naast de verenigbaarheid van jaarverslag en jaarrekening – vanuit het belang en begrip van de gebruikers van de jaarstukken vooral gelet op de toegankelijkheid en begrijpelijkheid van de daarin opgenomen toelichtingen en analyses.

Duurzaamheid

- De gemeenteraad heeft het college gevraagd om meer en betere informatie op te nemen over de lasten, baten en investeringen in duurzaamheid. Naar aanleiding hiervan stelde het college een 'Uitvoeringsplan Groen en Duurzaam Enschede' vast. In de begroting zijn de strategische opgaven van Enschede ook gekoppeld aan sustainable development goals (SDG's), de 17 duurzame ontwikkelingsdoelstellingen van de Verenigde Naties. De gemeente Enschede probeert langs deze weg expliciet te maken hoe haar doelen bijdragen aan deze 'global goals'.
- In de jaarstukken is sinds 2024 een bijlage opgenomen met betrekking tot het Uitvoeringsplan Groen en Duurzaam Enschede, hierin is weergegeven of de resultaten met betrekking tot het uitvoeringsplan zijn behaald. Wij merken op dat wij deze duurzaamheidsinformatie niet expliciet hebben gecontroleerd., echter moedigen wij deze transparante rapportering over duurzaamheid wel aan.

Sociaal domein

- De verantwoorde bestedingen vanuit de zorgaanbieders zijn getrouw verantwoord en op een rechtmatige wijze tot stand gekomen.
- De stijgende kosten in de jeugdzorg overschrijden de begroting met € 18,9 miljoen in 2024, wat aansluit bij landelijke trends. In reactie hierop heeft de gemeente de strategienota duurzame jeugdzorg geïntroduceerd, met zes lijnen en 47 maatregelen gericht op kostenbeheersing en tijdige ondersteuning voor jeugdigen.
- De lasten voor de WMO € 3,2 miljoen lager uitvallen dan begroot. Dit ligt in lijn met de landelijke tendens, waarbij gemeenten door krapte op de arbeidsmarkt niet in staat zijn om alle zorg te leveren die uit de initiële behoefte aanwezig is.
- Zorgaanbieders hebben op dit moment te maken met sterk oplopende kosten als gevolg van loonstijgingen en oplopende huisvestingslasten. De gemeente Enschede staat in nauw contact met de verschillende partijen om problemen snel op tafel te krijgen en te komen tot passende oplossingen. Door de druk op de zorgmarkt (financiële positie zorgaanbieders, tekort aan personeel) leidt tot een toenemende zorgvraag die steeds vaker niet meer in balans is met het zorgaanbod. Zowel in de WMO als Jeugdzorg is deze ontwikkeling zichtbaar. Dit is een breed maatschappelijk probleem waarbij het voor gemeenten slechts beperkt mogelijk is hierin keuzes te maken.

Belangrijkste bevindingen, conclusies en aanbevelingen

Grondexploitatie

- Voor de grondexploitatie hebben wij het proces, de dossiervorming en de onderbouwingen beoordeeld waarop het management de geactualiseerde schattingen heeft gebaseerd. Wij hebben onder andere de realisatie en de geactualiseerde schattingen ultimo 2024 versus de schattingen in de jaarrekening 2023 geanalyseerd ('backtesting'). Bij deze analyse hebben wij ook gebruik gemaakt van de beoordeling van het prijzenboek door een ingeschakelde externe deskundige.
- Met het vaststellen van het grondexploitatieproject Eschmarkerveld in 2024 is een omvangrijk project toegevoegd. Dit is zichtbaar in het MPG 2025, waarin een nog te realiseren baten en nog te realiseren lasten van respectievelijk € 44,2 miljoen en € 38,7 miljoen is opgenomen. Wij hebben vastgoedspecialisten ingeschakeld voor de detailcontrole van Eschmarkerveld, voor onze observaties hieromtrent verwijzen wij naar hoofdstuk: [Voorraad onderhanden werk](#).
- Wij zijn van mening dat de waardering van de grondexploitatie op basis van de hiervoor beschreven werkzaamheden en bevindingen juist is en consistent is met voorgaand jaar.

WNT

- In verband met langdurige afwezigheid van de griffier en gemeentesecretaris heeft de gemeente Enschede in 2024 een plaatsvervangend griffier aangewezen en is een interim-gemeentesecretaris aangesteld. Deze twee topfunctionarissen zijn nieuw opgenomen in de WNT verantwoording. Voor de controle van de verantwoording van deze nieuwe functionarissen hebben wij WNT-specialisten ingezet.
- Wij hebben tijdens onze controle van de WNT geen niet-gecorrigeerde feitelijke afwijkingen geïdentificeerd die de materialiteitsgrens conform het controleprotocol WNT te boven gaan

Speerpunten auditcomité

Uw auditcomité heeft ons de volgende aandachtspunten meegegeven:

- Onderhoud kapitaalgoederen: opgenomen in dit accountantsverslag (hoofdstuk: [Speerpunten Auditcomité](#)).
- Verantwoording subsidies: opgenomen in dit accountantsverslag (hoofdstuk: [Speerpunten Auditcomité](#)).

Interne beheersing

- Op basis van de interim-controle 2024 hebben wij tekortkomingen geïdentificeerd in de interne beheersingsmaatregelen voor de financiële verslaggeving. Onze belangrijkste bevindingen zijn met u gedeeld, en zijn besproken in het auditcomité d.d. 25 november 2024. In het voorliggende accountantsverslag vindt u onze bevindingen naar aanleiding van de jaarrekeningcontrole.
- Memoriaalboekingen zijn (correctie)boekingen die niet via de reguliere boekingsgang plaatsvinden. Deze boekingen zijn hierdoor in opzet meer risicovol en daarom besteden wij bij onze controle extra aandacht aan deze boekingen. Om de controle zo efficiënt en effectief mogelijk uit te voeren, en toe te spitsen op het specifieke risico en karakter van memoriaalboekingen, hebben wij gebruikgemaakt van een data-analyse tool. Hieruit zijn geen onjuistheden, onrechtmatigheden of anderszins bijzonderheden gebleken.

Belangrijkste bevindingen, conclusies en aanbevelingen

IT-omgeving	- Sinds boekjaar 2024 heeft de gemeente Enschede een nieuwe externe IT-auditor voor het afgeven van haar 3402 rapport ('IT-auditor'). Het afgelopen jaar hebben wij diverse gesprekken gevoerd met het IT-bedrijf van de gemeente Enschede en uw externe IT-auditor om te komen tot een juiste scope en diepgang van de IT-audit. Op basis van deze gesprekken en de ontvangen ISAE3402 type 1 en 2 verklaring hebben wij vastgesteld dat de IT-audit die door uw huidige IT-auditor wordt uitgevoerd een solide basis biedt voor onze controle van de jaarrekening 2025 en verder (in ongewijzigde situatie). De geconstateerde detailbevindingen in voorgaande jaren zijn opgevolgd door het IT-bedrijf van de gemeente Enschede of de risico's zijn door uw IT-auditor met aanvullende werkzaamheden voldoende gemitigeerd. - Wij integreren de ISAE3402 in ons auditproces, waarbij onze doelstelling is om vanaf boekjaar 2025 zoveel mogelijk te steunen op de relevante systemen van Gemeente Enschede, waarbij we voor wat betreft de IT-General Controls gebruik zullen maken van het ISAE3402 type II rapport van uw IT-auditor. Dit alles zal bijdragen aan een gestructureerde en effectieve controleaanpak.
Frauderisicoanalyse	- De gemeente heeft in 2024 de interne frauderisicoanalyse geactualiseerd en besproken met het auditcomité. In onze boardletter hebben wij de voortgang op de doorontwikkeling van frauderisicomanagement binnen uw gemeente teruggekoppeld. Door het uitvoeren van de frauderisicoanalyse zijn de kwetsbaarheden in de organisatie geïnventariseerd voor de betrokken werkprocessen en er zijn adviezen geschreven over hoe deze kwetsbaarheden (verder) kunnen worden verkleind. Door de veranderde omstandigheden binnen en buiten de organisatie is het van belang dat de frauderisicoanalyse periodiek te blijven actualiseren en te bespreken in het auditcomité. - Tevens hebben wij als onderdeel van onze werkzaamheden voor de jaarrekeningcontrole vastgesteld dat binnen uw organisatie op een adequate wijze opvolging wordt gegeven aan integriteitsmeldingen. - Tijdens onze controle over 2024 zijn door ons geen fraudegevallen geconstateerd en is geen sprake van signalen en/of vermoedens van fraude.
Opstel- en controleproces	Medio 2024 hebben wij met de ambtelijke organisatie het opstel- en controleproces van de jaarrekening 2023 geëvalueerd. Naar aanleiding hiervan zijn waar nodig aanscherpingen doorgevoerd in het interne 'draaiboek' voor het opstelproces en de werk- en planningsafspraken voor de jaarrekeningcontrole. Met deze aanpassingen hebben wij de jaarrekeningcontrole eerder kunnen afronden dan in voorgaande jaren, en dit binnen de afgesproken planning. Medio 2025 evalueren wij wederom het proces om te bepalen op welke terreinen/aspecten verdere verbeteringen mogelijk zijn.
Overig	- Uit bijlage A bij dit accountantsverslag blijkt welke (niet)-gecorrigeerde bevindingen, onzekerheden en tekortkomingen in de toelichtingen wij hebben geconstateerd. - In bijlage C is onze volledige onafhankelijkheidsbevestiging te vinden.

Bevindingen jaarrekening

De financiële positie van gemeente Enschede

De vermogenspositie van uw gemeente

Het BBV, de verslaggevingsregels voor gemeenten, maakt een duidelijk onderscheid tussen resultaatbepaling en resultaatbestemming. Alle baten en lasten dienen via het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening te lopen. Er mogen geen baten of lasten rechtstreeks in het eigen vermogen worden gemuteerd. De mutaties in het eigen vermogen vinden plaats door middel van de resultaatbestemming.

Het gerealiseerd totaalsaldo van baten en lasten over het boekjaar 2024 bedraagt € 11,4 miljoen voordelig. Sinds dit jaar worden dotaties en onttrekkingen aan bestemmingsreserves tussentijds geactualiseerd. Per saldo is tussentijds € 27,7 miljoen aan de reserves toegevoegd, zodat het uiteindelijk gerealiseerde resultaat over 2024 circa € 16,3 miljoen nadelig bedraagt. Dit resultaat is afzonderlijk vermeld onder het eigen vermogen in de balans.

In het overzicht hiernaast hebben wij de ontwikkeling van het eigen vermogen opgenomen. Het eigen vermogen is toegenomen, en ook het percentage eigen vermogen ten opzichte van het balanstotaal is toegenomen van 33,4% in 2023 naar 34,2% eind 2024. Deze toename wordt mede veroorzaakt door aflossingen van vaste schulden ter waarde van € 18,3 miljoen, wat resulteert in een verbetering van de financiële positie van de onderneming en een verhoogde solvabiliteit. Hierdoor heeft het eigen vermogen een groter aandeel in het totaal vermogen van de gemeente.

Saldo baten en lasten

Het feitelijke saldo van baten en lasten in een jaar is weergegeven als het gerealiseerde totaalsaldo van baten en lasten. Daarnaast kent de gemeente het gerealiseerde resultaat. Dit is het gerealiseerde totaalsaldo van baten en lasten plus of min de tussentijdse resultaatbestemming. Deze tussentijdse resultaatbestemming bestaat uit de onttrekkingen aan en stortingen in reserves gedurende het boekjaar. Deze mutaties in reserves vinden plaats op basis van door de gemeenteraad genomen besluiten. Het gerealiseerde resultaat is dus mede het gevolg van de eerdere politieke besluitvorming.

Wat het voorgaande concreet betekent voor uw gemeente hebben wij in het overzicht hiernaast weergegeven.

Eigen vermogen (x € 1.000)	2024	2023	2022	2021
Eigen vermogen per 1 januari	242.970	220.490	199.537	158.260
Tussentijdse resultaatbestemming	27.725	1.447	14.524	34.131
Gerealiseerd resultaat	-16.333	21.033	6.429	7.145
Gerealiseerd totaalsaldo baten en lasten	11.392	22.481	20.953	41.276
Eigen vermogen per 31 december	254.362	242.970	220.490	199.537

Exploitatieresultaat (x € 1.000)	
Totale baten	913.583
Totale lasten	-/- 902.191
Gerealiseerd totaalsaldo baten en lasten	11.392
Af: stortingen in reserves	-/- 97.275
Bij: onttrekkingen aan reserves	69.551
Saldo mutaties reserves	-/- 27.725
Gerealiseerd resultaat	-16.333

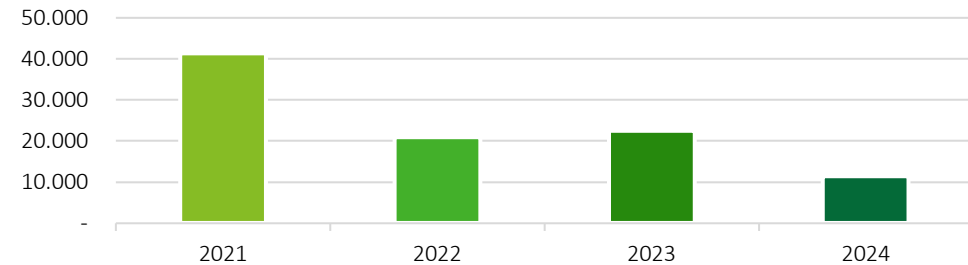
De financiële positie van gemeente Enschede

Het overzicht van baten en lasten over het boekjaar 2024 laat een voordelig gerealiseerd totaalsaldo van baten en lasten van € 11,4 miljoen zien, ten opzichte van een begroot voordelig saldo van € 10,3 miljoen (begroting na wijziging). Dit resulteert in een verschil van € 1,1 miljoen. De gemeente heeft een analyse van dit verschil opgenomen in de jaarrekening, paragraaf 8.2.

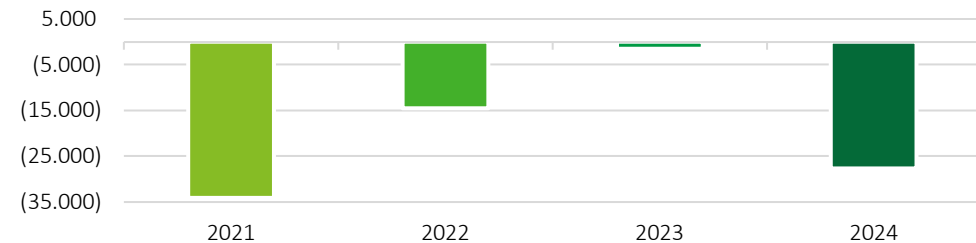
De jaarrekening 2024 sluit – na verwerking van de mutaties in reserves – met een nadelig gerealiseerd resultaat van circa € 16,3 miljoen. In de programmaverantwoording geeft het college per programma op hoofdlijnen een verklaring voor de gerealiseerde afwijkingen ten opzichte van de begroting na wijziging. Het nadelig resultaat over 2024 is opgebouwd uit voor- en nadelen op verschillende producten. Het grootste effect is afkomstig uit de stijgende kosten in de jeugdzorg, deze overschrijden de begroting met € 18,9 miljoen in 2024. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door hogere uitgaven als gevolg van effecten van hogere indexatie op de tarieven dan begroot en hogere uitgaven dan begroot voor de ingekochte vormen (volume groei en zorgverzwaring) van Jeugdhulp.

In de rechtmatigheidsverantwoording heeft het college een overzicht opgenomen van overschrijdingen van de lasten op programmaniveau. Daarbij heeft het college onderscheid gemaakt tussen overschrijdingen die zij aanmerkt als acceptabel en niet acceptabel. In de paragraaf bedrijfsvoering geeft het college een nadere toelichting op de niet acceptabele begrotingsafwijkingen boven de vastgestelde rapportagegrens van € 1,0 miljoen.

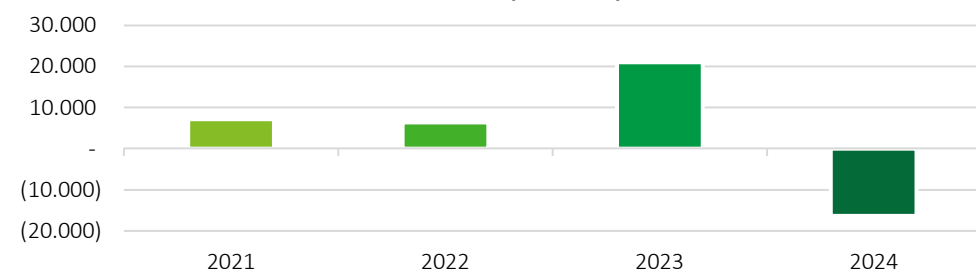
**Gerealiseerd totaalsaldo baten en lasten
(x € 1.000)**

Mutaties in reserves (x € 1.000)
negatieve mutatie is toevoeging aan reserves

**Gerealiseerd resultaat
(x € 1.000)**

De financiële positie van gemeente Enschede

Solvabiliteit

De solvabiliteit geeft inzicht in de mate waarin de gemeente in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Als sprake is van een forse schuld en veel eigen vermogen (totaal van algemene en bestemmingsreserves), hoeft een hoge schuld geen probleem te zijn voor de financiële positie. Hoe hoger de solvabiliteitsratio, hoe groter de weerbaarheid van de gemeente.

Grondexploitatiequote

De grondexploitatiequote geeft aan hoe groot de grondpositie (waarde van de grond) is ten opzichte van de totale baten van de gemeente. In de regel geldt: hoe hoger de grondexploitatiequote, hoe groter het risico dat de gemeente loopt.

Netto schuldquote

Hoe hoger de schuld, hoe hoger de netto schuldquote. De netto schuldquote weerspiegelt het niveau van de schuldenlast van de gemeente ten opzichte van de eigen middelen en geeft een indicatie van de 'druk' van de rentelasten en aflossingen op de exploitatie.

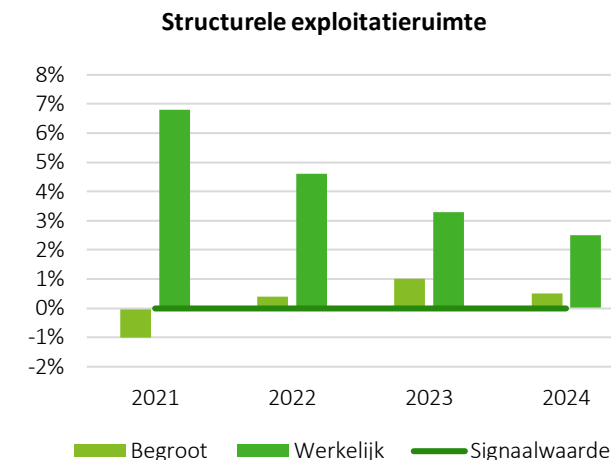
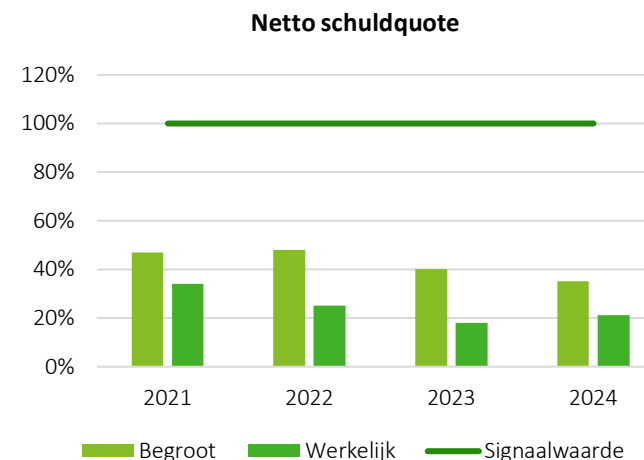
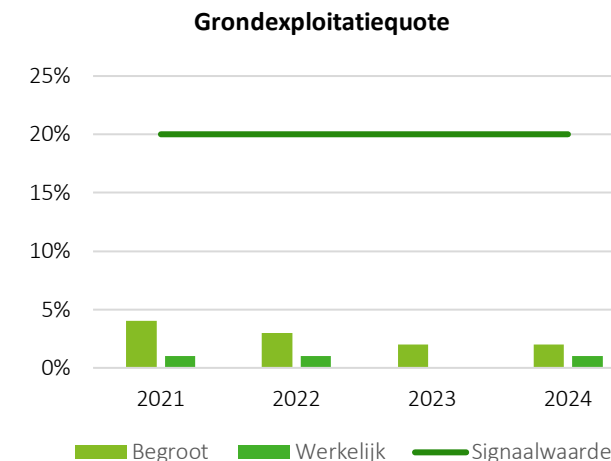
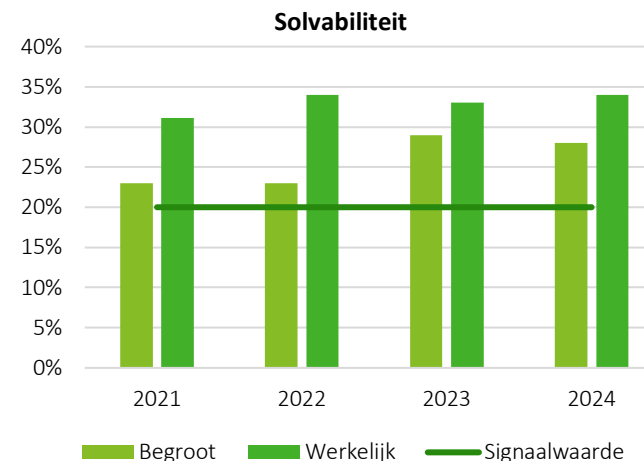
Structurele exploitatieruimte

Voor de beoordeling van de financiële positie is ook van belang te kijken naar de structurele baten en lasten. Structurele baten zijn bijvoorbeeld de algemene uitkering uit het gemeentefonds en de opbrengsten uit de onroerende zaakbelasting. Dit kengetal geeft aan hoe groot de structurele exploitatieruimte is, doordat wordt gekeken naar de structurele baten en lasten en deze worden vergeleken met de totale baten. Een positief percentage betekent dat de structurele baten toereikend zijn om de structurele lasten (waaronder de rente en aflossing van leningen) te dekken.

Conclusie signaalwaarden

De signaalwaarden in de grafieken op deze slide zijn ontleend aan de 'Handleiding houdbaarheidstest gemeentefinanciën 2024' van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) van 7 maart 2024. Deze signaalwaarden geven aan wanneer het signaal verandert naar oranje (matig). De financiële positie van de gemeente Enschede is gezond, ratio's liggen positief ten opzichte van de signaalwaarde van de VNG en classificeren als goed.

Kengetallen voor gemeente Enschede (begroot en werkelijk over de periode 2020-2023)

De financiële positie van gemeente Enschede

Voorspellende waarde van uw begroting

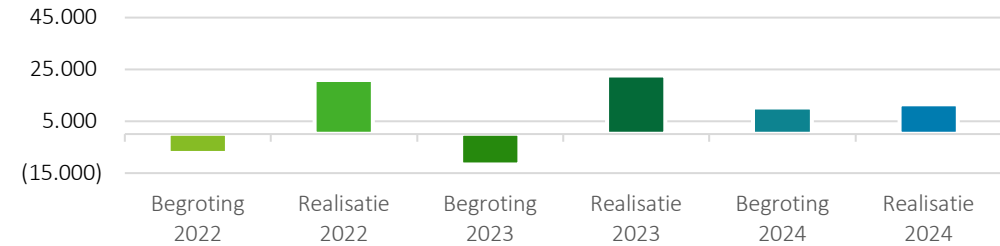
De jaarrekening 2024 sluit met een negatief gerealiseerd resultaat van circa € 16,3 miljoen. De begroting is voor uw gemeente een belangrijk sturingsinstrument. Het is een kaderstellend document waarmee de gemeenteraad financiële en beleidsmatige kaders vaststelt waarbinnen het college haar beleid en doelen kan realiseren.

De gemeenteraad heeft de focus gelegd op het realiseren van de gestelde doelen. De realiteit hiervan is echter niet altijd in balans met de beschikbare capaciteit en mogelijkheden. Hiermee is de begroting meer gebaseerd op uw politiek-bestuurlijke ambities dan op wat uw gemeente daadwerkelijk met de beschikbare middelen en capaciteit kan realiseren. Uw organisatie is zich bewust van deze problematiek. Wij constateren dat de begroting voor 2024 beter overeenkomt met de gerealiseerde cijfers van 2024 in vergelijking met eerdere jaren. Wij vragen uw blijvende aandacht voor maatregelen om de voorspellende waarde van de begroting van de baten en lasten en de uitvoeringskracht ervan dichterbij elkaar te brengen.

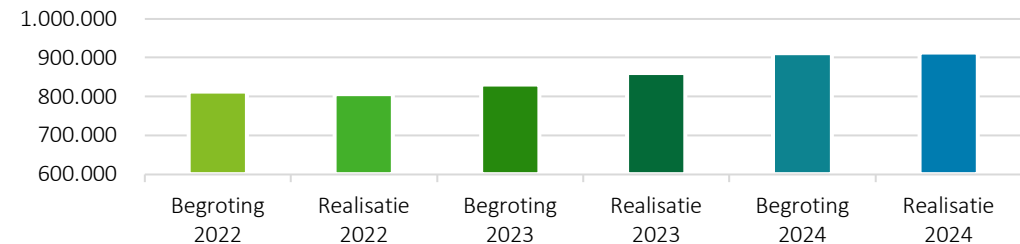
Kwaliteit en transparantie van de jaarstukken

Bij de jaarrekeningcontrole hebben wij vastgesteld dat uw jaarstukken 2024 voldoen aan de vereisten uit het BBV. Wij hebben bij onze werkzaamheden de jaarstukken integraal doorgenomen en hebben daarbij – naast de verenigbaarheid van jaarverslag en jaarrekening – vanuit het belang en begrip van de gebruikers van de jaarstukken vooral gelet op de toegankelijkheid en begrijpelijkheid van de daarin opgenomen toelichtingen en analyses.

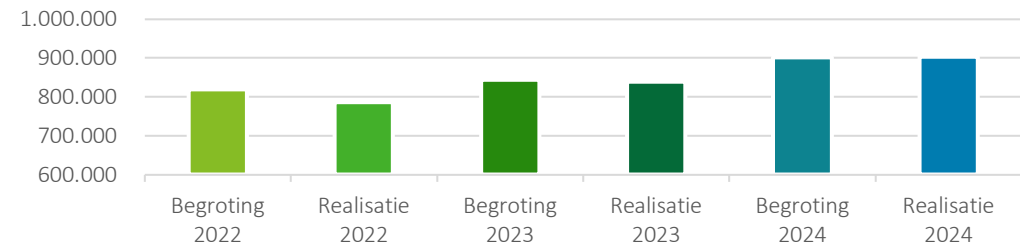
Totaalsaldo baten en lasten | Begroting vs realisatie
(x € 1.000)

Baten | Begroting vs realisatie (excl. mutaties reserves)
(x € 1.000)

Lasten | Begroting vs realisatie (excl. mutaties reserves)
(x € 1.000)

De financiële positie van gemeente Enschede

Het weerstandsvermogen is gestegen

Het weerstandsvermogen bestaat uit de relatie tussen de beschikbare weerstandscapaciteit en de benodigde weerstandscapaciteit op basis van de door de gemeente geschatte risico's. De ratio weerstandsvermogen is gestegen naar 1,83 (2023: 1,73) en kwalificeert als voldoende, rekening houdend met de landelijke 'signaalwaarde' van 1,0.

Beschikbare weerstandscapaciteit

De door uw gemeente berekende beschikbare weerstandscapaciteit bedraagt € 91,0 miljoen (2023: € 73,5 miljoen). De beschikbare weerstandscapaciteit is toegenomen ten opzichte van voorgaand jaar. De toename in 2024 wordt met name veroorzaakt door het raadsbesluit om de effecten uit de circulaire gemeentefonds (€ 15,8 miljoen) direct te verrekenen met de reserve Weerstandsvermogen.

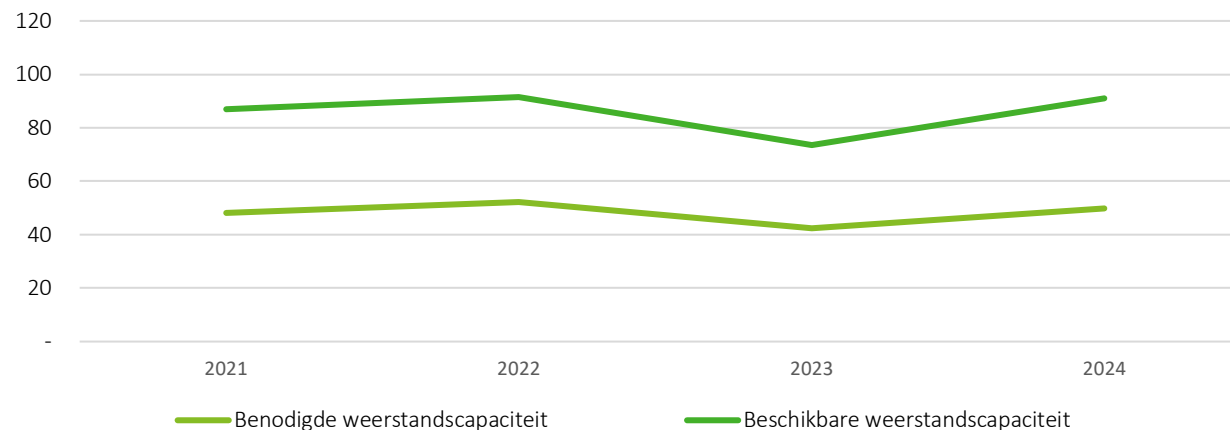
Benodigde weerstandscapaciteit

De inventarisatie van risico's – die in de paragraaf 'Weerstandsvermogen en risicobeheersing' van het jaarverslag is opgenomen – geeft een indicatie van de financiële omvang van de belangrijkste (specifieke) risico's, inclusief een schatting van de kans dat het geïdentificeerde risico zich voordoet, om daarmee de benodigde weerstandscapaciteit te kunnen bepalen. Daarbij geeft het college een doorlopend inzicht in de grootste risico's (qua financiële impact en kans) voor uw gemeente, en is vermeld welke risico's zijn vervallen en/of nieuw zijn geïdentificeerd. Ook is een inhoudelijke toelichting gegeven op nieuw gedefinieerde en gewijzigde risico's in de top van de belangrijkste risico's.

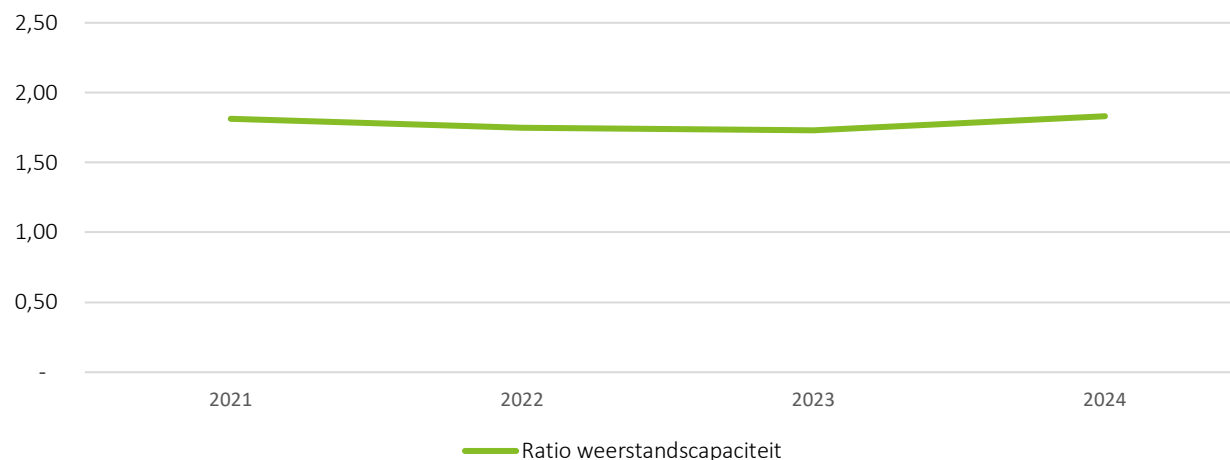
Uw gemeente heeft op basis van deze risico-inventarisatie berekend wat de benodigde weerstandscapaciteit is. Het berekende bedrag voor specifieke risico's bedraagt € 49,7 miljoen (2023: € 42,4 miljoen). Ten opzichte van 2023 is hiermee sprake van een toename, welke met name wordt verklaard door een stijging van risico's in het grondbedrijf, waaronder de toevoeging van de nieuwe grondexploitatie Eschmarkerveld.

Uw weerstandscapaciteit van € 91,0 miljoen is toereikend relatief tot de berekende risico's van € 49,7 miljoen. Dit heeft het college inhoudelijk nader toegelicht in de paragraaf 'Weerstandsvermogen en risicobeheersing' van het jaarverslag.

Weerstandscapaciteit
(x € 1 miljoen)

Ratio weerstandscapaciteit

Rechtmatigheidsverantwoording

Vanaf het boekjaar 2023 is het college verplicht in de jaarrekening een rechtmatigheidsverantwoording op te nemen waarin zij zich verantwoordt over de rechtmatige totstandkoming van de baten, lasten en balansmutaties (inclusief begrotingsrechtmatigheid). Een uitgebreidere toelichting op de onrechtmatigheden en de vervolgacties om deze op te lossen/te voorkomen is opgenomen in de paragraaf bedrijfsvoering van het jaarverslag.

Verantwoordings- en rapportagegrens

Via de financiële verordening heeft de gemeenteraad de verantwoordings- en rapportagegrens vastgesteld. De verantwoordingsgrens heeft het college gehanteerd bij het opmaken van de rechtmatigheidsverantwoording en de uiteindelijke conclusie daaromtrent. Fouten en onduidelijkheden die de verantwoordingsgrens niet overschrijden, zorgen voor een positieve uiting van het college waaruit blijkt dat de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties rechtmatig tot stand zijn gekomen. De rapporteringsgrens bepaalt de diepgang van de toelichting van het college in de paragraaf bedrijfsvoering.

Uit de rechtmatigheidsverantwoording in de jaarrekening blijkt dat er onrechtmatigheden zijn geïdentificeerd die de verantwoordingsgrens overschrijden. Deze onrechtmatigheden zijn grotendeels als acceptabel beschouwd omdat ze binnen het beleid van de gemeente Enschede vallen.

Normenkader

Het college heeft het van toepassing zijnde normenkader in kaart gebracht. Dit normenkader is door de gemeenteraad vastgesteld in haar vergadering op 19 december 2023. Wij hebben vastgesteld dat dit normenkader leidend is geweest voor het college om te komen tot de rechtmatigheidsverantwoording en de toelichtingen in de paragraaf bedrijfsvoering.

Daarnaast hebben wij vastgesteld dat het college de financiële verordening heeft geactualiseerd. Deze zijn door de gemeenteraad vastgesteld in haar vergadering d.d. 8 maart 2024. In de financiële verordening zijn eveneens specifieke richtlijnen opgenomen over de wijze en diepgang van rapporteren over rechtmatigheid en de wijze waarop het college om dient te gaan met begrotingsafwijkingen, deze komen hierna nader aan bod.

Begrotingscriterium

Bij de rechtmatigheidsverantwoording vormt het begrotingscriterium een belangrijk toetsingscriterium. Financiële beheershandelingen, die ten grondslag liggen aan de baten, lasten en balansmutaties, dienen tot stand te zijn gekomen binnen de grenzen van de geautoriseerde begroting en de hiermee samenhangende programma's (begrotingscriterium). Uitgangspunt hiervoor is het niveau waarop de raad de budgetten in de begroting en bij investeringen geautoriseerd heeft. In de begroting zijn de bedragen voor de lasten en baten vermeld die door de raad zijn vastgesteld. Dit houdt in dat de financiële beheershandelingen dienen te passen binnen de begroting.

De gemeenteraad en het college hebben afspraken gemaakt in welke situatie lastenoverschrijdingen onrechtmatig maar acceptabel zijn (lastenoverschrijdingen zijn en blijven onrechtmatig, maar zijn onder voorwaarden acceptabel wat betekent dat het college deze niet hoeft toe te lichten in de paragraaf bedrijfsvoering). Dit is door de gemeente Enschede ook gedaan in de jaarstukken 2024.

Begrotingsrechtmatigheid

- Programma Samenleving en Bestuur (inclusief deel overhead): Overschrijding van de lasten met € 2,7 miljoen. Deze overschrijding wordt met name veroorzaakt door hogere kosten vanwege uitgifte van meer leges dragende producten. Het totaal ad € 2,7 miljoen aan onrechtmatigheden, is voor € 2,2 miljoen als acceptabel aangemerkt overeenkomstig art. 11 lid 4 Financiële verordening.
- Programma Vitaal en Sociaal (inclusief deel overhead): Overschrijding van de lasten met € 7,7 miljoen. Deze overschrijding wordt met name veroorzaakt door de stijging van lasten van Jeugdhulp. Het totaal ad € 7,7 miljoen aan onrechtmatigheden, is in zijn totaliteit als acceptabel aangemerkt overeenkomstig art. 11 lid 4 Financiële verordening.

Wij hebben vastgesteld dat het college specifieke werkzaamheden heeft uitgevoerd ten aanzien van het begrotingscriterium, zijnde controle op programmaoverschrijdingen en controle op kredietoverschrijdingen.

Rechtmatigheidsverantwoording

Voorwaarden criterium

Het voorwaarden criterium heeft betrekking op de eisen die worden gesteld aan de uitvoering van de financiële beheershandelingen. De eisen c.q. voorwaarden zijn afkomstig uit de relevante wet- en regelgeving zoals opgenomen in het normenkader, en hebben betrekking op aspecten als doelgroep, termijn, grondslag, administratieve bepalingen, normbedragen, bevoegdheden, bewijsstukken, recht, hoogte en duur.

Gemeenten stellen via de financiële verordening en/of onderliggende nota's kaders vast die van invloed zijn op verslaggeving. Het gaat hier om de invulling van de ruimte die het BBV geeft voor eigen gemeentelijke kaders. Denk hierbij aan grenzen voor het activeren van investeringen, afschrijvingstermijnen, omgang met reserves en voorzieningen en dergelijke. Deze vallen onder het getrouwe beeld en vallen per definitie onder de reikwijdte van de reguliere accountantscontrole. Ook voorwaarden die direct van invloed zijn op de verslaggeving c.q. het getrouwe beeld van de jaarrekening worden niet opgenomen in de rechtmatigheidsverantwoording. Hierbij kan worden gedacht aan het niet naleven van voorwaarden met betrekking tot recht, hoogte, duur, termijnen, normbedragen, doelgroep en grondslag bij bijvoorbeeld bijstandsverlening, maatschappelijke ondersteuning, inkomensoverdrachten en het opleggen van belastingen dat tot gevolg heeft dat de bijhorende lasten of opbrengsten onjuist of onvolledig zijn. Het niet naleven van deze voorwaarden heeft direct invloed op het getrouwe beeld van deze posten in de jaarrekening.

Die onderwerpen die niet onder het getrouwheidsoordeel van de accountant vallen, hebben we onderstaand nader toegelicht inclusief de wijze waarop het college deze in haar werkzaamheden heeft betrokken.

Aanbestedingen

In het kader van de controle op de naleving van de Europese aanbestedingsregels heeft uw gemeente jaarlijks een uitgebreide 'spendanalyse' uitgevoerd. Deze analyse vormt de basis voor detailcontroles van de onderliggende contractvoorwaarden.

Tijdens de dossiercontroles, uitgevoerd door de ambtelijke organisatie, zijn over 2024 een aantal fouten geconstateerd in negen dossiers, die samen een omvang van circa € 1,5 miljoen aan onrechtmatigheden vertegenwoordigen als gevolg van het niet naleven van de Europese aanbestedingsregels.

De geconstateerde fouten hebben betrekking op:

- Meerdere inkopen van dezelfde aard door verschillende budgethouders en projectleiders, waardoor de Europese aanbestedingsdrempel wordt overschreven.
- Inkoop aangegaan door een samenwerkingsverband onder verantwoordelijkheid van de gemeente Enschede bij een andere crediteur dan via de Europees aanbestede raamovereenkomst, door onvoldoende kennis van de raamovereenkomst bij de budgethouders.

Wij hebben begrepen dat na de constatering van de fouten de ambtelijke organisatie direct acties heeft ondernomen. Lopende afspraken zijn, waar mogelijk, stopgezet en er zijn EU-aanbestedingstrajecten gestart. Wij merken op dat deze rechtmatigheidsfouten mogelijk ook gedeeltelijk zullen doorwerken in 2025, aangezien de contracten pas gedurende dit jaar aflopen en de inkopen en leveringen zijn afgerond.

De organisatie heeft aangegeven de interne beheersingsmaatregelen zo snel mogelijk aan te willen scherpen. Zoals gerapporteerd in onze boardletter adviseren wij om preventieve interne beheersmaatregelen in het inkoop- en aanbestedingsproces te implementeren. Wij hebben begrepen dat dit wordt meegenomen bij de implementatie van een nieuwe financieel systeem. Daarnaast heeft de gemeente aangegeven dat zij de intentie heeft om de mogelijkheden te onderzoeken voor een overgang van decentrale inkoop naar centrale inkoop.

Misbruik en oneigenlijk gebruik

Het criterium Misbruik & Oneigenlijk gebruik (M&O) vormt een belangrijk onderdeel van de rechtmatigheidsverantwoording van de gemeente. Dit criterium richt zich op het voorkomen en bestrijden van misbruik en oneigenlijk gebruik van wet- en regelgeving. De gemeente Enschede heeft verschillende verordeningen waarin diverse aspecten vanuit M&O zijn opgenomen.

Voor het boekjaar 2024 zijn geen onrechtmatigheden groter dan de rapportagegrens geïdentificeerd met betrekking tot het M&O-criterium.

Proces

De gemeente heeft tijdig een kwalitatief goed intern controleplan ontwikkeld, waarin het 3-lijnenmodel is toegepast. Dit plan beschrijft een uniforme werkwijze in de vorm van een 13-stappenplan en bevat een duidelijk tijdspad voor de uitvoering van de interne controlewerkzaamheden. Dit is van cruciaal belang, omdat het de basis en onderbouwing vormt voor de rechtmatigheidsverantwoording.

Vorig jaar hebben wij u gerapporteerd dat de interne controlewerkzaamheden niet altijd zichtbaar worden uitgevoerd of dat wordt verwezen naar de eerste of tweede lijn, terwijl de derde lijn zelfstandig (zichtbaar) moet vaststellen dat de transacties rechtmatig zijn. In de aanlevering voor 2024 zien wij enkele verbeteringen, zoals een gedegen analyse van de verbonden partijen. Wel merken wij op dat een samenvattingsmemorandum van de uitgevoerde controlewerkzaamheden mist. Interne controlewerkzaamheden vinden nu nog veel versnipperd plaats, waardoor het totaaloverzicht van de derde lijn mist, hetgeen de effectiviteit van de interne controle kan beïnvloeden. Wij hebben begrepen dat de organisatie dit in de toekomst wil meenemen in de inrichting van de 13 stappen in het KCD-dashboard. Deze aanpak zal bijdragen aan een meer gestructureerde en overzichtelijke implementatie van het interne controle proces.

Daarnaast merken wij op dat de gemeente Enschede kwetsbaar is in de derde lijn van de interne controle, de langdurige afwezigheid van een sleutelfunctionaris vormt een risico voor de continuïteit van het proces en de onderbouwing van de rechtmatigheidsverantwoording. Deze situatie heeft ook geleid tot vertragingen in het controleproces, wat de noodzaak onderstreept voor een strategische aanpak om deze kwetsbaarheden te adresseren.

Sociaal domein

Actualiteiten

Een voor de gemeente complicerende factor bij het opstellen van de begroting met betrekking tot de ontwikkeling van zorgkosten in de komende jaren is de verwachte ontwikkeling van de tarieven van zorgaanbieders. Zorgaanbieders hebben op dit moment te maken met sterk oplopende kosten als gevolg van loonstijgingen en oplopende huisvestingslasten. Bijvoorbeeld bij de aanbieders van (leerlingen)vervoer is sprake van een sterke stijging van de (personele) kosten en is ook het vinden van personeel een uitdaging. Bovenstaande leidt ertoe dat de financiële positie van zorginstellingen in toenemende mate onder druk komen te staan wat naar verwachting een prijsopdrijvend effect heeft op de tarieven.

De gemeente Enschede staat in nauw contact met de verschillende partijen om problemen snel op tafel te krijgen en te komen tot passende oplossingen. Ook is als gevolg van de wet DBA en de controles op de naleving van deze wetgeving door de belastingdienst een toenemende schaarste in beschikbaarheid van kwalitatief en geschoold zorgpersoneel zichtbaar. Dit leidt er toe dat de toenemende zorgvraag steeds vaker niet meer in balans is met het zorgaanbod. Zowel in de WMO als Jeugdzorg is deze ontwikkeling zichtbaar. In toenemende mate zal daardoor niet de zorgvraag bepalend zijn in de omvang van de zorguitgaven maar ook het aanbod. Dit is een breed maatschappelijk probleem waarbij het voor gemeenten slechts beperkt mogelijk is hierin keuzes te maken.

In de toekomst zal door de vergrijzing in Nederland binnen de WMO de vraag naar zorg verder toenemen. De vergrijzing heeft niet alleen een nadelig effect op de beschikbare capaciteit op de arbeidsmarkt maar draagt ook bij aan een verhoging van de populatie die gebruik wil maken van de voorzieningen van de WMO. Bijvoorbeeld in het vervoer en de huishoudelijke hulp zullen de kosten als gevolg van de vergrijzing toenemen.

Sociaal domein | ZIN en PGB-bestedingen

De PGB-bestedingen zijn (verplicht) belegd bij de Sociale Verzekeringsbank (SVB). De accountant van de SVB heeft – net als in voorgaande jaren – bij de PGB-verantwoordelingen voor Jeugd over 2024 een controleverklaring met beperking verstrekt. Voor WMO is derhalve wel sprake van een goedkeurende verklaring.

De PGB-bestedingen over 2024 bedragen circa € 2,7 miljoen (2023: € 2,8 miljoen). Voor de gemeente Enschede heeft de accountant van de SVB fouten voor getrouwheid en rechtmatigheid geconstateerd. De geconstateerde fouten zijn echter minimaal voor de jaarrekening van de gemeente Enschede en hebben daardoor geen impact op onze controleverklaring. Uw organisatie voert jaarlijks aanvullende interne beheersmaatregelen en interne controles uit, zo ook over 2024. Hiermee is voldoende zekerheid verkregen over de prestatielevering en rechtmatigheid van de ZIN-bestedingen. In dit kader zijn verschillende activiteiten uitgevoerd, waaronder analyses van klachtenregistraties en het herindicatieproces, klanttevredenheidsonderzoeken en analysering van de productieverantwoording van zorgaanbieders.

Met de getroffen beheersmaatregelen en uitgevoerde interne controles is voor de ZIN-bestedingen over 2024 voldoende zekerheid verkregen wat betreft zowel de getrouwheid als rechtmatigheid van deze bestedingen.

Sociaal domein | Jeugdhulp en WMO

In 2024 heeft de trend van stijgende kosten binnen het zorgdomein, specifiek in de jeugdzorg, zich verder doorgezet. De gerealiseerde lasten zijn € 15,2 miljoen hoger dan in de begroting na wijziging. In tegenstelling tot de jeugdhulp zijn in 2024 de lasten voor de WMO € 3,2 miljoen lager dan de begroting na wijziging.

Uit de raadsbrief van maart 2024 bleek dat de financiële tekorten voor jeugdhulp groter werden dan eerder ingeschat. Dit wordt bevestigd door de verantwoording van lasten in de gemeenterekeningen, zie de bijgevoegde tabel voor 2024, waaruit blijkt dat de realisatie en de begroting na wijziging in de afgelopen jaren aanzienlijk uiteenlopen. De gerealiseerde cijfers onderstrepen de landelijke trend van stijgende kosten binnen het zorgdomein. Er bestaat bezorgdheid over de verwachting dat het verschil tussen de begroting na wijziging en de realisatie verder zou kunnen toenemen door diverse factoren, waaronder niet-gecompenseerde tariefstijgingen, aanbestedingsprocessen met aanzienlijke financiële gevolgen, een groeiende vraag naar jeugdhulp en stijgende zorgkosten, evenals een dalende vergoeding van rijksmiddelen vanaf 2026.

Gezien de druk op het zorgdomein heeft het college vorig jaar een afspraak gemaakt met de raad om concrete voorstellen te doen ter verbetering van de beheersing van de jeugdzorgkosten. Dit heeft geresulteerd in de strategienota duurzame jeugdzorg. In deze nota wordt uiteengezet hoe de gemeente Enschede de komende vier jaar wil werken aan zes lijnen en 47 maatregelen. Deze maatregelen zijn gericht op het verminderen van de afhankelijkheid van jeugdzorg en het tijdig bieden van passende ondersteuning aan de jeugdigen die dat nodig hebben. Dit sluit aan bij het coalitieakkoord en de strategische opgave “Inclusief Enschede”, met als doel dat ‘iedere jeugdige veilig en stabiel opgroeit’.

Wij hebben met belangstelling kennisgenomen van de stappen die zijn gezet in de strategische aanpak. Wij adviseren u om de financiële ontwikkelingen in de jeugdzorg nauwlettend te blijven volgen via de uitvoering van de strategienota duurzame jeugdzorg en deze inzichten periodiek met de raad te delen.

Lasten Jeugdhulp	2022	2023	2024
Begroting Primair	63.769	76.017	86.281
Begroting na wijziging	67.725	76.336	92.625
Realisatie	76.329	91.473	107.811
Saldo	(8.604)	(15.137)	(15.186)

Lasten Ondersteuning centrumtaken (WMO)	2022	2023	2024
Begroting Primair	52.147	55.925	57.694
Begroting na wijziging	57.451	60.513	61.965
Realisatie	49.496	50.473	56.095
Saldo	7.955	10.040	5.870

Lasten Ondersteuning lokaal (WMO)	2022	2023	2024
Begroting Primair	52.850	60.996	70.064
Begroting na wijziging	53.445	61.107	70.458
Realisatie	53.096	65.268	73.147
Saldo	349	(4.161)	(2.689)

Voorraad onderhanden werk (grondexploitatie)

De voorraad onderhanden werk

De balanspost met de belangrijkste schattingen in de jaarrekening betreft de voorraad onderhanden werk, waaronder de bouwgronden in exploitatie (grondexploitatie). Deze balanspost is door het saldo ultimo 2024 ad € 19,6 miljoen relevant voor de accountantscontrole, maar ook door de schattingen die een rol spelen bij het ramen van de in 2025 e.v. nog te realiseren baten ad € 107,6 miljoen en lasten ad € 94,2 miljoen. De nog te realiseren baten en lasten vormen samen met de boekwaarde de basis voor de waardering in de jaarrekening, oftewel het verwachte resultaat bij afsluiting van de projecten. Dit leidt tot een voorziening indien het college verwacht dat het project verlieslatend is en tot (tussentijdse) winstneming bij een verwachte winst. Voor de waardering van grondexploitatie dient de gemeente per individueel project te bepalen of de gemeente de boekwaarde plus de in de toekomst nog te realiseren kosten en opbrengsten, naar beste schatting, terugverdiend. Ultimo 2024 gaat het om 7 individuele projecten.

De gemeente Enschede schat ultimo 2024 in dat de totale omvang van de niet terug te verdienen kosten op de gehele grondexploitatie circa € 68,5 miljoen bedraagt (2023: € 66,3 miljoen). Hiervoor is een voorziening getroffen. Deze voorziening is voor een bedrag van € 55,3 miljoen in mindering gebracht op de bouwgronden in exploitatie en voor € 13,2 miljoen als voorziening gepresenteerd. Dit is in overeenstemming met het Besluit Begroting en Verantwoording.

Het controleproces van de waardering van de voorraad onderhanden werk

De risico's voor de grondexploitaties zijn in essentie terug te brengen tot vijf P's:

- **Planning:** is de tijdsplanning van de projecten afgestemd op de (on)mogelijkheden in de markt. Immers, de marktbehoefte bepaalt welke projecten op welk moment te realiseren zijn.
- **Programmering:** in de afgelopen jaren hebben economische ontwikkelingen geleid tot belangrijke wijzigingen in vooral de woningbehoefte. Is er een kritische analyse gemaakt van de 'mix' van woningen (huur, koop, vrije kavels, appartementen, etc.) in de projecten, in relatie tot de huidige marktvraag in de gemeente?

- **Prijs:** de verkoopprijzen van woningen, en dus van grond, hebben langere tijd onder druk gestaan. Deze situatie is omgeslagen in een grote vraag naar woningen en grond, waardoor de grondprijs zich in een hoog tempo in positieve zin ontwikkelt. Is afgewogen welke prijzen kunnen worden gehandhaafd en welke grondprijzen bovenwaarts moeten worden bijgesteld als gevolg van de grotere vraag en de positieve marktontwikkelingen?
- **Plankosten:** door de toenemende vraag naar woningen en dus naar bouwcapaciteit is sprake van een toenemende stijging van de bouwkosten. Is afgewogen welke prijzen kunnen worden gehandhaafd en welke prijzen bovenwaarts moeten worden bijgesteld als gevolg van de grotere vraag en de hierbij horende prijsontwikkelingen?
- **Parameters:** zijn de parameters voor kosten en opbrengstenstijgingen opportuun, beredeneerd vanuit de huidige situatie en de best mogelijke inschatting van de toekomstige ontwikkeling van de grondprijzen en de plankosten?

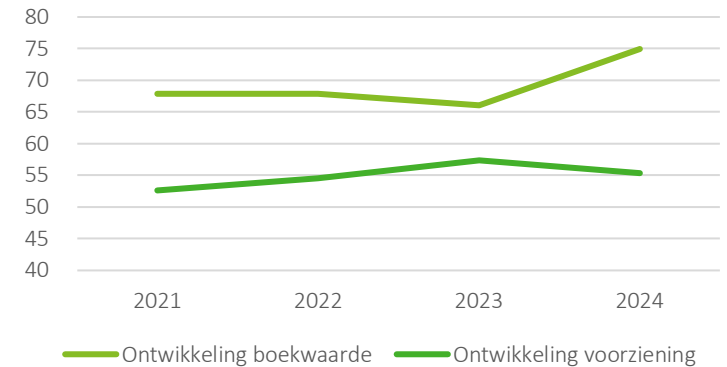
De 5 P's vormen de basis voor de actualisatie van de grondexploitaties zoals opgenomen in uw paragraaf 'Grondbeleid'.

Analyse grondexploitaties

Uit nevenstaande figuren blijkt dat de boekwaarde van de bouwgronden in exploitatie in 2024 is toegenomen. De belangrijkste oorzaken hiervan zijn verwerving van gronden in het project Eschmarkerveld (€ 2,8 miljoen), uitvoering van bouw- en woonrijp maken en plankosten in diverse projecten (€5,5 miljoen) en verkoop van woningen (€ 4,4 miljoen).

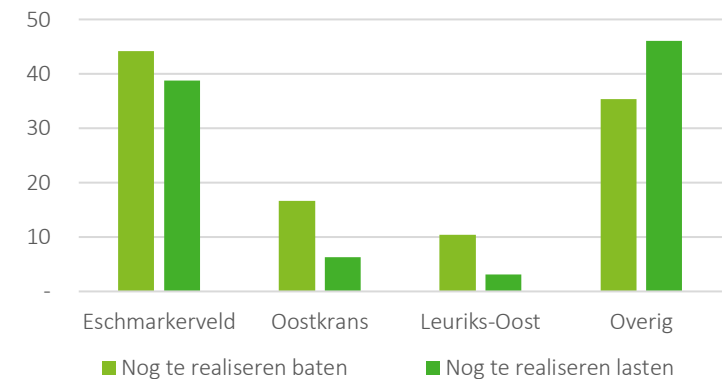
Met het vaststellen van het grondexploitatieproject Eschmarkerveld in 2024 is een omvangrijk project toegevoegd. Dit is zichtbaar in het MPG 2025, waarin een nog te realiseren baten en nog te realiseren lasten van respectievelijk € 44,2 miljoen en € 38,7 miljoen is opgenomen. De nog te realiseren baten en lasten voor de andere grondexploitatieprojecten neme, logischerwijs, af in 2024 door de voortgang die is gerealiseerd in 2024.

Totale boekwaarde bouwgronden in exploitatie (x € 1 miljoen)

Overzicht nog te realiseren baten en lasten per project

(x € 1 miljoen)

Voorraad onderhanden werk (grondexploitatie)

Bij onze beoordeling van de door de gemeente gehanteerde veronderstellingen voor het actualiseren van de grondexploitaties – vooral de uitgangspunten voor planning (fasering), programmering en prijsbeleid, maar ook de parameters voor kosten- en opbrengstenstijging en de gehanteerde rekenrente (rente-omslagmethode), hebben wij het volgende in overweging genomen:

- Of de afzonderlijke veronderstellingen redelijk lijken, onderling afhankelijk en intern consistent zijn, en of de veronderstellingen redelijk lijken wanneer ze collectief of in samenhang met andere veronderstellingen worden beschouwd.
- Of de veronderstellingen in de markt de waarneembare veronderstellingen op passende wijze weerspiegelen, met andere woorden: is er consistentie met de algemene economische omgeving en de economische omstandigheden in/bij de gemeente?
- Of de veronderstellingen aansluiten op de (vastgestelde) plannen (besluiten) van de raad.
- Of de veronderstellingen consistent zijn met de ervaringscijfers van de gemeente (met andere woorden: is historische informatie representatief voor toekomstige situaties?).

De grondexploitaties zijn door het college voor de jaarrekening 2024 opnieuw doorgerekend (geactualiseerd) en waar nodig zijn de verwachtingen bijgesteld, waarmee tevens is beoordeeld of het onderhanden werk in de jaarrekening op een juiste wijze is gewaardeerd, en of er mogelijk een (aanvullende) verliesvoorziening noodzakelijk is.

Tussentijdse winstneming

In lijn met de notitie ‘Grondbeleid in begroting en jaarstukken’ van de commissie BBV moeten gemeenten voor tussentijdse winstneming de ‘Percentage Of Completion methode’ (POC-methode) toepassen. Hierbij geldt dat gemeenten, indien aan een aantal voorwaarden is voldaan, tussentijds winst moeten nemen. Voor het toepassen van de POC-methode is het van belang dat uw gemeente het resultaat betrouwbaar kan schatten. Ook moet er sprake zijn van verkochte grond en gerealiseerde kosten.

Op grond van de POC-methode heeft uw gemeente in het boekjaar 2024 voor € 2,8 miljoen (2023: € 1,6 miljoen) aan tussentijdse winst genomen op de volgende grondexploitatiecomplexen: Brunink, Roombeek, BIW II, Euregiobedrijvenpark II, Versneld Modulair Bouwen, Kennispark, Moskee Wethouder Beversstraat, Usseler Mors en Eschmarkerveld.

Belangrijkste bevindingen inzake waardering grondexploitaties

Als onderdeel van de controle van de waardering van de bouwgronden in exploitatie voeren wij een risicoanalyse uit ter bepaling van het risicoprofiel van de individuele grondexploitaties en de hierdoor bestaande kans op een materiële fout in de waardering ervan. Hierbij betrekken wij de huidige boekwaarde, het geprognosticeerde resultaat, en de aard en omvang van de nog te realiseren baten en lasten (liggen hier bijvoorbeeld al contracten of overeenkomsten aan ten grondslag of niet).

Naast de hiervoor genoemde elementen spelen bij de risicoclassificatie van de individuele projecten ook de aard van het project, de programmering en de doorlooptijd een belangrijke rol.

Zo zorgt binnenstedelijke herstructurering (zoals project Centrumkwadraat) normaliter voor een grotere complexiteit, doordat de gemeente de bestaande ruimte herontwikkelt en dit type projecten hierdoor (financieel gezien) gevoeliger is voor risico’s dan volledig nieuw uit te leggen locaties. Een langere doorlooptijd van de projecten zorgt voor een hoger risicoprofiel, doordat de schatting van kosten en opbrengsten van de projecten subjectiever is naarmate de doorlooptijd toeneemt.

Op grond van onze risicoanalyse hebben wij geconcludeerd dat de grondexploitaties Centrumkwadraat, Eschmarkerveld, Leuriks-Oost en Oostkrans-Usseleres de belangrijkste projecten binnen uw gemeente zijn, deze hebben wij geselecteerd voor nadere controle.

Van deze projecten hebben wij de aannemelijkheid van de nog te realiseren kosten en opbrengsten getoetst en is tevens de getroffen verliesvoorziening of de verantwoorde (tussentijdse) winstneming gecontroleerd. Gezien de omvang van de nieuwe grondexploitatie Eschmarkerveld hebben wij eveneens specialisten ingeschakeld bij het beoordelen van de toepassing van de juiste methodiek, de aannames, de berekeningen en de consistente toepassing van de betrokken modellen en/of de van toepassing zijnde financiële verslaggeving.

Aandachtspunten grondexploitaties

In het accountantsverslag van vorig jaar is opgemerkt dat het bestemmingsplan voor het project Centrumkwadraat-Molenstraat Zuidzijde nog niet onherroepelijk was. Deze situatie is ook dit jaar onveranderd gebleven. De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State heeft op 5 februari 2025 een tussenuitspraak gedaan waarin is geoordeeld dat het bestemmingsplan gebreken bevat en herstel behoeft. Hierdoor is het bestemmingsplan nog steeds niet onherroepelijk. Deze situatie is wederom toegelicht in de jaarrekening.

De situatie rondom het project “Versnelling Cromhoff” is in de jaarrekening 2024 ongewijzigd gebleven. Versnelling Cromhoff behelst de herontwikkeling van een terrein dat oorspronkelijk bedoeld was voor bedrijfsontwikkeling, maar vanwege de focus op andere bedrijfslocaties niet verder is uitgewerkt. In 2021 is de gemeente gestart met onderzoek en gesprekken met externe partijen om de mogelijkheden voor ontwikkeling van deze locatie te verkennen, met name gericht op woningbouw, in lijn met de Omgevingsvisie 2022 van de gemeente. Eind 2022 werd de Woondeal ondertekend, waarin de locatie Cromhoff is opgenomen als woningbouwlocatie. Bij de jaarrekening 2022 bleek dat, vanwege het ontbreken van een concreet plan voor woningbouw en het feit dat dit plan nog niet aan de raad was voorgelegd, het volgens het Besluit Begroting en Verantwoording Provincies en Gemeenten (Bbv) niet mogelijk was om het project ‘Versnelling Cromhoff’ als zodanig te waarderen. Daarom werd de waardering in de jaarrekening gebaseerd op de oorspronkelijke bestemming, zijnde bedrijfslocaties.

In 2024 is verdere voortgang geboekt met de totstandkoming van een samenwerkingsovereenkomst tussen de gemeente Enschede en Cromhoffpark B.V. voor de gebiedsontwikkeling Cromhoff. Cromhoffpark B.V. is een samenwerkingsverband tussen BPD Ontwikkeling B.V. en Koopmans Projecten B.V., gericht op de herontwikkeling van het Cromhoff terrein tot een aantrekkelijk woongebied. In de samenwerking is overeengekomen om een publiek-private samenwerking (PPS) op te richten, genaamd PPS Cromhoff B.V., waarin de gemeente en Cromhoffpark B.V. samen participeren.

Voorraad onderhanden werk (grondexploitatie)

De gemeenteraad heeft op 12 mei 2025 ingestemd met deze overeenkomst en de oprichting van PPS Cromhoff B.V. Omdat het raadsbesluit na balansdatum wordt genomen en het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV) verwerking zonder raadsbesluit niet toestaat, is deze ontwikkeling nog niet verwerkt in de jaarrekening 2024. De waardering is ongewijzigd gebleven.

Daarnaast hebben wij voor de detailcontrole van de nieuwe grondexploitatie Eschmarkerveld specialisten ingeschakeld. Wij constateren dat de geplande fasering is afgestemd op een bestemmingsplan dat naar verwachting medio 2025 onherroepelijk wordt, maar waarvoor op dit moment nog een beroepsprocedure loopt. Daarnaast zijn er nog geen definitieve overeenkomsten gesloten met woningcorporaties, terwijl gesprekken wel gaande zijn. Ook staat de aanbesteding pas voor eind 2025 gepland, terwijl in de grondexploitatie al in 2025 gronduitgiften zijn opgenomen. Hierdoor bestaat het risico op vertraging in de planning, wat tot uitloop en extra rentelasten kan leiden. Impact op de jaarrekening 2024 is echter minimaal.

Ontwikkelingen uitgifte 2024

In 2024 bleef de verkoop van bouwgrond achter bij de begroting. Voor woningbouw was het doel om bouwrijpe grond voor 335 woningen te verkopen, maar uiteindelijk werd slechts grond voor 133 woningen verkocht. Dit resulteerde in een omzet van €4,4 miljoen, ten opzichte van de begrote €7,2 miljoen. Ook de verkoop van bouwgrond voor bedrijven bleef sterk achter. Het doel was om 1,9 hectare uit te geven, maar slechts 0,1 hectare werd daadwerkelijk verkocht. Dit leidde tot een omzet van €0,14 miljoen, waar oorspronkelijk €2,7 miljoen was begroot. Een belangrijke oorzaak van de tegenvallende verkopen is het hanteren van een reserveringstermijn van één jaar, gecombineerd met de voorwaarde dat levering pas plaatsvindt na het verkrijgen van een omgevingsvergunning. Daarnaast had de aanpassing van de uitgiftevoorwaarden in 2023 naar aanleiding van het Didam-arrest nog een vertragend effect: de verkoop van gronden voor bedrijven lag destijds een half jaar stil, waardoor een deel van de verwachte verkopen naar latere jaren is doorgeschoven. De verkoop van bouwgrond voor kantoren bleef eveneens achter op de prognose. Waar 1.582 m² BVO aan grond beoogd was te verkopen, werd uiteindelijk 582 m² BVO verkocht. Dit resulteerde in een omzet van €0,1 miljoen, vergeleken met de begrote €0,3 miljoen.

Ondanks de vertraging in de verkopen merken wij op dat diverse projecten in stroomversnelling komen vanaf 2025. Gezien de verwachte toename in projectactiviteit vanaf 2025 adviseren wij om de begrotingsprognoses voor de komende jaren waar nodig te actualiseren en daarbij rekening te houden met de vertraagde doorlooptijden van verkooptrajecten.

De uitgangspunten die in de grondexploitaties en dus in de jaarrekening 2024 zijn verwerkt, zijn door ons getoetst en als aannemelijk aangemerkt

Wij hebben op grond van de door ons verrichte werkzaamheden inzake de waardering van de grondexploitaties vastgesteld dat uw gemeente:

- Beschikt over actuele ramingen van de nog te realiseren baten en lasten;
- Beschikt over een deugdelijke onderbouwing van de gehanteerde uitgangspunten in de grondexploitaties;
- Externe deskundigheid heeft ingeschakeld ter onderbouwing van de geraamde grondprijzen en grondopbrengsten;
- Een niet onaannemelijk niveau heeft bepaald van de nog te maken plan- en civiele kosten.

De uitgangspunten die in de grondexploitaties en dus in de jaarrekening 2024 zijn verwerkt, zijn door ons getoetst en als aannemelijk aangemerkt.

Verder merken wij volledigheidshalve op dat wij voor de waardering van de grondexploitatie per 31 december 2024 de per die datum vastgestelde projectkaders en genomen besluiten betrokken hebben bij de controle van de waardering. Er is geen rekening gehouden met de effecten van eventuele toekomstige, nog vast te stellen, ambities van uw gemeente.

Fraude, integriteit, en naleving wet- en regelgeving

De beoordeling door het college van burgemeester en wethouders van het risico van materiële fouten in de jaarrekening als gevolg van fraude of van het overtreden van wet- en regelgeving

Bij onze controle vragen wij u jaarlijks inzicht te geven in de eigen inschatting van het risico dat de jaarrekening een materiële afwijking kan bevatten door fraude of het overtreden van wet- en regelgeving (corporate compliance), inclusief de aard, omvang en frequentie van de inschattingen, het proces dat u daarbij hanteert, en de communicatie daarover met het personeel en met de gemeenteraad. Tijdens deze gesprekken heeft uw organisatie aangegeven zich bewust te zijn van frauderisico's, waaronder het belang van corporate compliance. In onze boardletter hebben wij uitgebreid gerapporteerd over fraude en integriteit, en de stappen die uw gemeente hierin heeft gezet.

Geen wijzigingen in onze initiële inschatting van frauderisico's en geen aanwijzingen voor fraude

De primaire verantwoordelijkheid voor het voorkomen en detecteren van fraude berust bij het college, inclusief het invoeren en onderhouden van interne beheersingsmaatregelen voor de betrouwbaarheid van de financiële verslaggeving, de werking en efficiency van de bedrijfsvoering, en de naleving van de van toepassing zijnde wet- en regelgeving. Als accountant verkrijgen wij een redelijke, maar geen absolute, zekerheid dat de jaarrekening als geheel geen afwijkingen van materieel belang bevat, als gevolg van fraude of fouten.

Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten, doordat sprake kan zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen of verkeerd voorstellen van zaken, of het doorbreken van de interne beheersing. Onze controle is uitgevoerd met een hoge, maar geen absolute mate van zekerheid, waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle fouten en fraudes hebben ontdekt.

Wij hebben de accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en professionele oordeelsvorming toegepast, in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen.

Fraude en integriteit

Jaarlijks verkrijgen wij inzicht in de integriteitsmeldingen, die wij vervolgens doorspreken met uw coördinator integriteit. Wij hebben op basis van onze controle en de besprekingen geen fraudegevallen geconstateerd.

Onze conclusie is voorts dat uw gemeente op een adequate wijze opvolging geeft aan geïdentificeerde integriteitskwesaties, en hierover tijdig met ons in contact treedt.

Overige bevindingen

Geen feitelijke niet-gecorrigeerde controleverschillen geïdentificeerd met betrekking tot de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT)

De Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) is met ingang van 2013 van toepassing. Doelstelling van de wet is te verhinderen dat instellingen in de publieke en semipublieke sectoren rehtens in staat zijn bovenmatige bezoldigingen toe te kennen.

In 2024 zijn er twee functionarissen nieuw opgenomen in de WNT verantwoording. Voor de controle van de verantwoording van deze nieuwe functionarissen hebben wij WNT-specialisten ingezet.

Wij hebben geen fouten geconstateerd met betrekking tot naleving van de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) en de publicatieverplichtingen van de WNT.

Onze opdracht is ongewijzigd uitgevoerd

Met de opdrachtbevestiging heeft u ons opdracht gegeven tot het controleren van de jaarrekening 2024. Naast de opdrachtbevestiging zijn bepalend (geweest) voor onze controle:

- De reikwijdte van onze controle staat omschreven in de opdrachtbevestiging. Er is gedurende het verloop van de controle op geen enkele wijze sprake geweest van een beperking of wijziging in de reikwijdte van onze controle. Wij achten de reikwijdte van onze controle voor 2024 voldoende voor de doelstelling van onze controle.
- Het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado).
- De controleverordening en het normenkader 2024, beiden door de gemeenteraad vastgesteld.

Onze communicatie met het management

Wij hebben het management ter confirmatie een aantal schriftelijke bevestigingen gevraagd aangaande haar verantwoordelijkheden inzake de financiële verslaggeving.

Wij hebben van het college van gemeente Enschede een ondertekende schriftelijke bevestiging bij de jaarrekening ontvangen.

Geen meningsverschil met het college en het ambtelijk management of beperking in reikwijdte van de controle

Er zijn geen meningsverschillen met het management geweest en er waren geen beperkingen tijdens het uitvoeren van onze controle.

Naar onze mening is ons bij het uitvoeren van onze controleopdracht door het management en de medewerkers van de gemeente de volledige medewerking verleend en hebben wij volledige toegang tot de benodigde informatie gehad.

Er zijn geen belangrijke wijzigingen in de verslaggevingsregels

Significante verslaggevingsgrondslagen en de toepassing hiervan zijn belangrijk voor de presentatie van de financiële positie en de resultaten van uw gemeente. Daarnaast vereisen zij van het management het toepassen van oordeelsvorming ten aanzien van moeilijke, subjectieve en complexe posities, vaak vanwege de noodzaak om inschattingen te moeten maken over het effect van zaken die inherent onzeker zijn.

De belangrijkste verslaggevingsgrondslagen van de gemeente zijn uiteengezet in de toelichting op de jaarrekening 2024, onder 'Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling'.

Wij hebben het door het college en het ambtelijk management toegepaste proces met betrekking tot belangrijke verslaggevingspraktijken geëvalueerd, en hebben gegevensgerichte controlewerkzaamheden uitgevoerd.

Wij zijn van mening dat de verslaggevingsvraagstukken en de toegepaste inschattingen goed onderbouwd en redelijk zijn in finale jaarstukken, alsook consistent zijn gebruikt.

Kwaliteit en transparantie van de jaarstukken

Bij de jaarrekeningcontrole hebben wij vastgesteld dat uw jaarstukken 2024 voldoen aan de vereisten uit het BBV. Wij hebben bij onze werkzaamheden de jaarstukken integraal doorgenomen en hebben daarbij – naast de verenigbaarheid van jaarverslag en jaarrekening – vanuit het belang en begrip van de gebruikers van de jaarstukken vooral gelet op de toegankelijkheid en begrijpelijkheid van de daarin opgenomen toelichtingen en analyses.

Interne beheersing

Speerpunten Auditcomité

Onderwerp

Boodschap

Onderhoud kapitaalgoederen

Het auditcomité heeft ons gevraagd om in onze controle extra aandacht te besteden aan de processen rondom de onderbouwing van het onderhoud van kapitaalgoederen. Het speerpunt richt zich specifiek op de vraag of de onderhoudsplannen voor infrastructuur, zoals wegen, bruggen, viaducten en riolen voldoende actueel en onderbouwd zijn, mede in het licht van veroudering en veranderende weersomstandigheden. Het doel is om te zorgen voor effectief beheer van deze infrastructuur en om te voorkomen dat achterstallig onderhoud leidt tot ingrijpende en kostbare hersteloperaties.

Wegen en infrastructurele kunstwerken

De gemeente Enschede stelt iedere vier jaar een Wegenbeleidsplan op om het beheer en onderhoud van wegen en infrastructurele kunstwerken systematisch aan te pakken. Het meest recente plan is in 2023 vastgesteld voor de periode 2024-2027. Dit plan wordt jaarlijks geactualiseerd om in te spelen op nieuwe ontwikkelingen en inzichten, met als doel een veilige, duurzame en functionele infrastructuur te waarborgen.

Het beheer en onderhoud van wegen en infrastructurele kunstwerken is afhankelijk van een systematische benadering voor het identificeren van onderhoudsbehoeften. Wegen worden jaarlijks geïnspecteerd door een externe partij. Deze inspecties zijn gebaseerd op de landelijke normen van CROW uit 2019, die momenteel als basis dienen totdat de nieuwe landelijke systematiek, de Beheersystematiek Verhardingen (BSV), volledig is ontwikkeld en geïmplementeerd. De resultaten van deze inspecties vormen de basis voor het onderhoudsplan dat als leidraad dient voor het plannen en prioriteren van onderhoudsactiviteiten. De uitkomst van deze schouwingen bepaalt welke werkzaamheden noodzakelijk zijn en waar de prioriteiten liggen. Gebieden met een hoog risico krijgen prioriteit in de planning en uitvoering van onderhoudswerkzaamheden. Gepland onderhoud wordt door de gemeente bijgehouden in een 'live' document dat jaarlijks wordt geactualiseerd. Wanneer gepland onderhoud in een bepaald jaar niet wordt uitgevoerd, blijft dit onderdeel van het overzicht. Echter, het document vermeldt momenteel niet sinds wanneer het onderhoud op de lijst staat. Daardoor is niet inzichtelijk of werkzaamheden structureel naar achter worden geschoven. Wij adviseren om in het overzicht per onderhoudsactiviteit het jaartal van eerste opname in het document op te nemen, zodat beter kan worden gemonitord of en hoe lang onderhoud wordt uitgesteld.

In 2024 zijn alle wegen, fietspaden en voetpaden in Enschede geïnspecteerd. De resultaten van deze inspecties zijn vastgelegd in het beheersysteem. Begin 2025 is een nieuwe inspectieronde uitgevoerd voor alle wegvakken, waarvan de afronding wordt verwacht medio 2025.

Bruggen en andere infrastructurele kunstwerken worden periodiek geïnspecteerd door een externe partij, waarbij de frequentie van deze inspecties is afgestemd op de leeftijd van de kunstwerken, doorgaans om de vijf jaar. Dit is tevens vastgelegd in het beheersysteem van de gemeente. Daarnaast speelt Twente Milieu een ondersteunende rol door tijdens het schoonmaken van de kunstwerken inspecties uit te voeren en klein onderhoud te verrichten. Dit draagt bij aan het behoud van de netheid en functionaliteit van deze kunstwerken.

Wij concluderen dat de gemeente Enschede een gedegen aanpak heeft voor het beheer en onderhoud van wegen en infrastructurele kunstwerken, zoals vastgelegd in het Wegenbeleidsplan. Hierbij worden consistent periodieke inspecties voor uitgevoerd. Om de effectiviteit van het onderhoudsprogramma te verbeteren, adviseren wij het gebruik van geavanceerde data-analyse en innovatieve sensortechnologieën verder te onderzoeken, waarmee real-time monitoring mogelijk wordt en onderhoudsbehoeften eerder gesignaleerd en efficiënter ingepland kunnen worden. Tot slot begrijpen wij dat de gemeente al bezig is met het onderzoeken van manieren om de plannen van verschillende afdelingen en projecten beter te integreren en synchroniseren. We adviseren om deze inspanningen verder uit te werken.

Speerpunten Auditcomité

Onderwerp

Boodschap

Onderhoud kapitaalgoederen (vervolg)

Riolering

Het onderhoud en beheer van de riolering in Enschede wordt geleid door het beleidskader dat is vastgelegd in het Water- en Klimaatadaptatieplan (WeK) 2022-2026, dat in 2021 is vastgesteld.

Na de aanleg van nieuwe riolering wordt er een camera-inspectie uitgevoerd om de initiële conditie vast te leggen. Deze eerste inspectie dient als een basisreferentie voor toekomstige beoordelingen. De eerstvolgende controle vindt plaats wanneer de riolering 30 jaar oud is. Na de 30-jarige inspectie worden de rioolbuizen elke zeven jaar opnieuw geïnspecteerd. Daarnaast wordt jaarlijks een deel van de rioleringen geïnspecteerd door Twente Milieu. Dit reguliere controleproces zorgt ervoor dat eventuele verslechtingen of problemen tijdig worden gedetecteerd en aangepakt. De resultaten van deze inspecties stellen de gemeente in staat om te bepalen waar renovaties en herstelwerkzaamheden aan de riolering nodig zijn, en worden meegenomen in de actualisatie van het meerjarenonderhoudsplan.

Een essentieel onderdeel van het onderhoudsbeleid van de gemeente Enschede is het gebruik van een risicomatrix. Deze matrix is ontwikkeld om potentiële risico's binnen de riolering, wateroverlast en grondwater te beoordelen. De matrix categoriseert risico's in zes ernstniveaus, variërend van zeer klein tot zeer ernstig, en vergelijkt deze met de waarschijnlijkheid van een incident met gevolgen. Door deze aanpak kan de gemeente prioriteit geven aan risico's die als hoog, zeer hoog, of extreem hoog worden beschouwd. De prioritaire aanpak van deze risico's is afgestemd met de gemeenteraad en vastgelegd in het Water- en Klimaatadaptatieplan. De risicomatrix wordt bij elke nieuwe cyclus van het Water- en Klimaatadaptatieplan opnieuw geëvalueerd en herzien. Daarbij zijn ook specifiek de gevolgen van wateroverlast meegenomen voor woningen die zijn gebouwd vóór 1993 (zoals in Enschede West). Deze risico's zijn in de matrix ingeschat op een schaal van 'klein' tot 'ernstig'.

Daarnaast voert de gemeente Enschede jaarlijks verschillende bodem- en grondverontreinigingsonderzoeken uit voor het detecteren van potentiële problemen, zoals wegverzakkingen. In gevallen van verzakkingen wordt de riolering gecontroleerd om te bepalen of er onderhoud nodig is. Op basis van de informatie over het onderhoud en beheer van de riolering in Enschede, concluderen we dat de gemeente een gedegen en risicogericht beleid hanteert, zoals beschreven in het Water- en Klimaatadaptatieplan.

Extreme weersomstandigheden en crisisbeheer

De gemeente neemt deel aan het Twents Waternet, een samenwerkingsverband tussen Twentse gemeenten, het waterschap, de provincie en Vitens. Binnen dit verband is een klimaatatlas ontwikkeld, die de effecten van hevige neerslag, droogte, hittestress en overstromingen in kaart brengt. Hoewel een landelijke stresstest om de zes jaar verplicht is, voert Enschede vaker simulaties uit om wateroverlast te analyseren. Deze frequentie hangt af van verschillende factoren, zoals inspecties, incidenten, de GRIP en roulatie. De samenwerkingsverband zien wij als een positieve ontwikkeling. Daarnaast hebben we vastgesteld dat de gemeente Enschede een calamiteitenplan heeft opgesteld voor riolering. Ook hebben wij begrepen dat de gemeente, in opdracht van de burgemeester, werkt aan een calamiteitenplan voor extreem weer. Naar verwachting is dit plan medio 2025 gereed.

In het geval van een incident wordt de omvang van de crisisorganisatie bepaald door het Gecoördineerde Regionale Incidentbestrijdingsprocedure (GRIP), dat helpt bij het coördineren van de samenwerking met externe partijen zoals de veiligheidsregio, brandweer, en politie. Na elke calamiteit vindt er een evaluatie plaats om te beoordelen of de respons adequaat was en waar verbeteringen mogelijk zijn. Zo heeft de gemeente naar aanleiding van de extreme regenbuien in Enschede West in de zomer van 2024 en extern onderzoek laten uitvoeren naar een korte termijn (ca. 2 jaar) aanpak tegen wateroverlast. Daarnaast loopt er momenteel een onderzoek van de Onderzoeksraad naar de veiligheid ten aanzien van wateroverlast in Enschede West, hun rapport volgt naar verwachting in november 2025.

Uit bovenstaande leiden wij af dat de gemeente Enschede een sterke betrokkenheid en proactieve houding toont ten aanzien van crisisbeheer en de aanpak van de gevolgen van extreme weersomstandigheden.

Speerpunten Auditcomité

Onderwerp Boedschap

Speerpunt Subsidies

Het auditcomité heeft ons gevraagd om in onze controle extra aandacht te besteden aan de processen rondom de verantwoording van subsidie ontvangende partijen. Dit speerpunt richt zich op de vraag of de subsidies op een onderbouwde, tijdige en correcte wijze worden afgehandeld. Hieronder presenteren wij de observaties en aanbevelingen op basis van onze analyse.

Tijdigheid

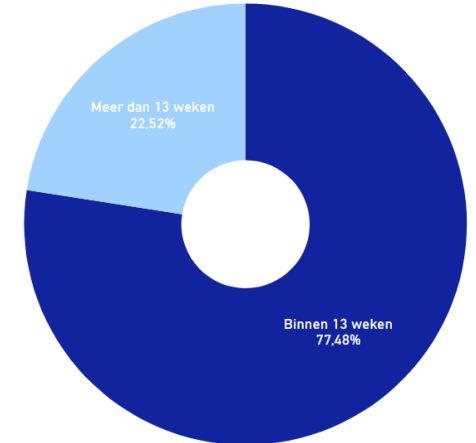
In overeenstemming met artikel 12 en artikel 23 van de Algemene Subsidieverordening van de gemeente Enschede 2022 dient de gemeente binnen 13 weken na ontvangst van de volledige aanvraag te beslissen over de subsidieaanvraag en subsidievaststelling, tenzij anders vermeld in de bijzondere subsidieverordening.

In het kader van de evaluatie van het subsidieproces hebben wij, in aansluiting op de artikelen uit de Algemene Subsidieverordening, een analyse uitgevoerd op het lijstwerk dat wij vanuit de ambtelijke organisatie hebben ontvangen. Dit betreft een uittreksel van het systeem met hierin de vastgelegde processtappen. De uitgevoerde analyse is gebaseerd op een cijfermatige benadering (data-analyse) waarbij uitsluitend beschikbare data uit boekjaar 2023 is gehanteerd. Het is belangrijk om op te merken dat de betrouwbaarheid van de ontvangen gegevens niet specifiek is getoetst. Dit betekent dat de kwaliteit en validiteit van de data zoals ontvangen niet zijn geverifieerd. Bij de uitvoering van deze analyse dient de kanttekening te worden gemaakt dat er verschillende factoren zijn die mogelijk hebben geleid tot uitloop in het subsidieproces. Deze uitloop kan van invloed zijn op de gepresenteerde totalen en de uiteindelijke uitkomsten van de analyse. Het is daarom raadzaam om bij de interpretatie van de data rekening te houden met deze mogelijkheden.

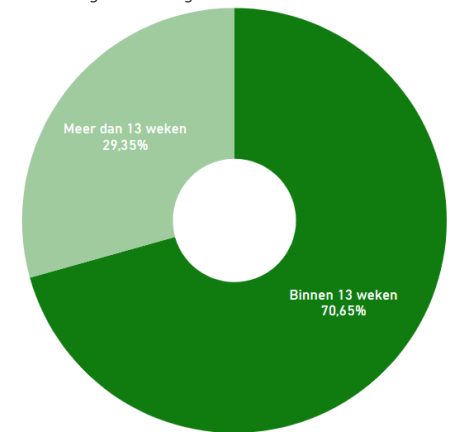
Uit de verrichte data-analyse op het subsidieproces komen de volgende observaties:

- De gemiddelde tijd tussen het ontvangen van een subsidieaanvraag en het stellen van aanvullende vragen of het versturen van de verleningsbeschikking is 17 weken in 2023. In 22,5% van de gevallen was dit langer dan 13 weken. Dit is langer dan de gestelde termijn in de Algemene Subsidieverordening, behoudens bijzondere gevallen (*Figuur 1*).
- De gemiddelde tijd tussen de aanvraag voor vaststelling van de subsidie en het stellen van aanvullende vragen of het versturen van de vaststellingsbeschikking is 11 weken in 2023. In 29,4% van de gevallen was dit langer dan 13 weken, hetgeen eveneens langer is dan de gestelde termijn in de Algemene Subsidieverordening, met uitzondering van specifieke omstandigheden (*Figuur 2*).
- Voorts zijn bij 4% van de subsidieaanvragen aanvullende vragen gesteld aan de subsidie ontvangende partij en 5% van de totale subsidieaanvragen is afgewezen. Tevens is bij 9% van de aanvragen een herziene verleningsbeschikking opgesteld.
- Ten slotte bedraagt de gemiddelde tijd tussen de ontvangst van de subsidieaanvraag en de registratie hiervan gemiddeld 8 dagen, wat gelijk is aan de tijd tussen de ontvangst van de vaststellingsaanvraag en de registratie van de vaststelling.

Deze observaties wijzen mogelijk op een aantal aandachtspunten binnen het subsidieproces en onderstrepen de noodzaak tot verdere analysering van de gegevens in het kader van de tijdigheid. Vanuit de ambtelijke organisatie hebben wij begrepen dat zij voornemens zijn om de datakwaliteit van het vastleggen van (alle) processtappen in het systeem nader te onderzoeken, zodat de betrouwbaarheid van de data en de inzichten hieruit verbeteren. Vervolgens is de organisatie voornemens om hierop monitoring in te richten.

Figuur 1: Visualisatie van de tijd tussen de ontvangst van de subsidieaanvraag en het stellen van aanvullende vragen of het versturen van de verleningsbeschikking.

Figuur 2: Visualisatie van de tijd tussen de ontvangst van de vaststellingsaanvraag en het stellen van aanvullende vragen of het versturen van de vaststellingsbeschikking.

Speerpunten Auditcomité

Onderwerp Boodschap

Speerpunt Subsidies

Correctheid

Tijdens de procesbesprekingen hebben wij van de ambtelijke organisatie begrepen dat de tijdigheid van de subsidieafhandeling ambtelijk wordt gemonitord middels Case Load. Dit rapport is ingericht om effectief naderende deadlines te signaleren. Daarnaast worden tussentijdse uitgaven aan subsidies gemonitord door middel van gesprekken of rapportages, hetgeen bijdraagt aan een transparante verantwoording. Met ingang van 12 maart 2024 heeft de gemeente Enschede een sanctiebeleid geïmplementeerd voor de subsidie ontvangende partijen. Dit beleid is ontworpen om de naleving van de regels te bevorderen en tegelijkertijd rechtvaardigheid te waarborgen. Herhaaldelijke niet-naleving van termijnen, oftewel het te laat ontvangen van documentatie met betrekking tot subsidieverlening en subsidievaststellingen, bemoeilijkt het subsidieproces en vergroot de benodigde ambtelijke capaciteit. Zoals gerapporteerd in onze boardletter zijn binnen het subsidieproces geen observaties geconstateerd, binnen het proces is sprake van voldoende functiescheiding.

Onderbouwing

Tijdens de jaarrekeningcontrole is een deelwaarneming uitgevoerd op de subsidielasten zoals opgenomen in de jaarrekening. Deze controle heeft aangetoond dat er geen afwijkingen zijn geconstateerd met betrekking tot artikel 20 van de Algemene Subsidieverordening. Subsidies van € 125.000 of meer dienen te zijn voorzien van een controleverklaring, en bij subsidies van € 500.000 of meer is ook de jaarrekening voorzien van een controleverklaring. In de deelwaarnemingen zijn geen discrepanties vastgesteld.

Concluderend

Op basis van onze werkzaamheden naar de verantwoording door subsidie ontvangende partijen, kunnen we concluderen dat de processen rondom de afhandeling van subsidies over het algemeen adequaat zijn ingericht. Binnen het proces is sprake van een voldoende functiescheiding en de huidige procedures waarborgen de correctheid van de subsidieafhandeling. Ondanks deze positieve observaties zijn aandachtspunten geïdentificeerd met betrekking tot de tijdigheid van de afhandeling van subsidieaanvragen en vaststellingen.

Wij adviseren de gemeente Enschede om de volgende stappen te overwegen ter verbetering van het subsidieproces:

- Het inrichten van een periodieke monitoring control op de doorlooptijden van subsidieaanvragen en vaststellingen. Het in kaart brengen van eventuele uitloop en het analyseren van de oorzaken hiervan stelt de gemeente in staat om gerichte maatregelen te nemen. De verrichte analyse geeft een eerste indicatie van de huidige situatie en biedt een basis voor doorontwikkeling van monitoring van dit proces. Vanuit de ambtelijke organisatie hebben wij begrepen dat zij voornemens zijn deze monitoring verder op te gaan pakken.
- Daarnaast wijzen het aantal verzoeken om aanvullende gegevens, de afwijzingen van subsidieaanvragen en het opstellen van herziene beschikkingen op inefficiënties binnen het subsidieproces. Deze factoren kunnen leiden tot vertragingen en een verhoogde werkdruk voor de ambtelijke organisatie. Om deze problemen te verhelpen, adviseren wij om de voorlichting en ondersteuning voor subsidieaanvragers te verbeteren. Een hogere kwaliteit van de aanvragen kan resulteren in minder verzoeken om aanvullende gegevens, minder afwijzingen en een snellere afhandeling, wat de efficiëntie van het subsidieproces ten goede zal komen.

Belangrijkste bevindingen voor de interne beheersing vanuit de controle van het boekjaar 2024

Boardletter 2024, toegespitst op de interne (financiële) beheersing

Als onderdeel van de jaarrekeningcontrole hebben wij in het najaar van 2024 een interim-controle uitgevoerd. Deze interim-controle was primair gericht op de opzet, het bestaan en de werking van maatregelen van administratieve organisatie en interne beheersing, voor zover van belang voor onze controle op de betrouwbaarheid en rechtmatigheid van de in de jaarrekening opgenomen gegevens.

Voor de bevindingen van de interim-controle verwijzen wij naar onze boardletter 2024 gedateerd d.d. 28 november 2024.

In de boardletter hebben wij een aantal aandachtspunten voor het opstellen en controleproces van de jaarrekening 2024 benoemd. Als onderdeel van onze werkzaamheden voor de jaarrekening zijn wij nagegaan of deze aandachtspunten voldoende zijn opgevolgd. Voor zover de opvolging en/of onze controle ervan hiertoe aanleiding geven, hebben wij onze bevindingen in dit accountantsverslag bij het betreffende onderwerp verwerkt.

In de boardletter hebben wij onder andere gerapporteerd over het EU-aanbestedingsproces, de rechtmatigheidsverantwoording, de ontwikkelingen op de markt ten aanzien van de waardering van de grondexploitatie en de automatiseringsomgeving.

Over de EU-aanbestedingen, de implementatie rechtmatigheidsverantwoording en de grondexploitatie hebben wij in het voorgaande hoofdstuk gerapporteerd. Hiernaast gaan wij nader in op de automatiseringsomgeving.

Betrouwbaarheid en continuïteit van de automatiseringsomgeving inclusief cybersecurity

In de boardletter 2024 hebben wij u onze bevindingen gerapporteerd met betrekking tot de IT-omgeving en cybersecurity-maatregelen van de gemeente Enschede. Sinds boekjaar 2024 heeft de gemeente Enschede een nieuwe externe IT-auditor voor het afgeven van haar 3402 rapport ('IT-auditor'). Het afgelopen jaar hebben wij diverse gesprekken gevoerd met het IT-bedrijf van de gemeente Enschede en uw externe IT-auditor om te komen tot een juiste scope en diepgang van de IT-audit.

Op basis van deze gesprekken en de ontvangen ISAE3402 type 1 en 2 verklaring hebben wij vastgesteld dat de IT-audit die door uw huidige IT-auditor wordt uitgevoerd een solide basis biedt voor onze controle van de jaarrekening 2025 en verder (in ongewijzigde situatie). De geconstateerde detailbevindingen in voorgaande jaren zijn opgevolgd door het IT-bedrijf van de gemeente Enschede of de risico's zijn door uw IT-auditor met aanvullende werkzaamheden voldoende gemitigeerd.

Wij integreren de ISAE3402 in ons auditproces, waarbij onze doelstelling is om vanaf boekjaar 2025 zoveel mogelijk te steunen op de relevante systemen van Gemeente Enschede, waarbij we voor wat betreft de IT-General Controls gebruik zullen maken van het ISAE3402 type II rapport van uw IT-auditor. Dit alles zal bijdragen aan een gestructureerde en effectieve controleaanpak.

Evaluatie opstel- en controleproces

Medio 2024 hebben wij met de ambtelijke organisatie het opstel- en controleproces van de jaarrekening 2023 geëvalueerd, en waar nodig aanscherpingen verwerkt in het interne 'draaiboek' voor het opstelproces en de werk- en planningsafspraken voor de jaarrekening. Met deze aanpassingen is het proces verder geoptimaliseerd en is de controle binnen de afgesproken planning afgerond.

Het opstel- en controleproces is door een goede samenwerking prettig verlopen. De maandelijkse besprekingen tussen de ambtelijke organisatie en ons controleteam heeft hier een belangrijke rol in gehad, en deze gesprekken zullen wij volgend jaar wederom voeren. Hiermee blijven we nauw met elkaar in contact en worden eventuele vraagstukken tijdig met elkaar gedeeld. Met het oog op verdere optimalisatie van het opstel- en controleproces van de jaarrekening hebben wij in deze rapportage in het hoofdstuk van de rechtmatigheidsverantwoording enkele aanbevelingen voor het proces opgenomen.

Medio 2025 evalueren wij – mede op basis van de actualisatie van de risicoanalyse voor de jaarrekening 2025 – wederom gezamenlijk het proces om te bepalen op welke terreinen/aspecten verdere verbeteringen in het opstel- en controleproces van de jaarrekening mogelijk zijn.

Memoriaalboekingen

Memoriaalboekingen zijn (correctie)boekingen die niet via de reguliere boekingsgang plaatsvinden. Deze boekingen zijn hierdoor in opzet meer risicovol en daarom besteden wij bij onze controle extra aandacht aan deze boekingen. In onze boardletter hebben wij de aanbeveling opgenomen om naast de werkafspraken in het proces ook afgedwongen functiescheiding aan te brengen in de financiële administratie tussen het aanmaken en verwerken van memoriaalboekingen, waarbij tevens een zichtbare interne controle wordt uitgevoerd op de memoriaalboeking alvorens deze definitief wordt verwerkt.

Om de controle zo efficiënt en effectief mogelijk uit te voeren, en toe te spitsen op het specifieke risico en karakter van memoriaalboekingen, hebben wij gebruikgemaakt van een data-analyse tool. Hierbij hebben wij met data-analyse een diepgaande en risicogerichte analyse uitgevoerd van deze in opzet meer risicovolle boekingen. Hieruit zijn geen onjuistheden, onrechtmatigheden of anderszins bijzonderheden gebleken.

Bijlagen

A1 - Niet-gecorrigeerde controleverschillen

In de onderstaande tabel is een overzicht opgenomen van de niet-gecorrigeerde controleverschillen groter dan de rapporteringstolerantie van € 990.000.

Aard van de fouten	Getrouwheid
Effect niet-gecorrigeerde controleverschillen voorgaande periode	€ 0
Effect niet-gecorrigeerde controleverschillen huidige periode	€ 0
Totaal getrouwheidsfouten	€ 0

- Wij hebben van het college een schriftelijke bevestiging bij de jaarrekening ontvangen, waarin het college het bovenstaande heeft bevestigd. Dit houdt in dat eventuele niet-geconstateerde en daardoor niet-gecorrigeerde afwijkingen, zowel individueel als in totaal, in het kader van de jaarrekening niet materieel zijn. Het college heeft tevens bevestigd geen kennis te hebben van andere niet-gecorrigeerde afwijkingen.

A2 - Onzekerheden in de controle

In de onderstaande tabel is een overzicht opgenomen van de onzekerheden groter dan de rapporteringstolerantie van € 990.000.

Aard van de onzekerheden	Getrouwheid
De gemeente Enschede heeft een overlopende post (vordering) opgenomen van € 1,6 miljoen inzake SiSa-regeling H4. De bestedingen 2024 inzake H4 zijn in totaal € 3,2 miljoen, volgens de beschikking is de maximale subsidie € 1,6 miljoen. Het is nog onzeker of de bestedingen boven het toegezegde bedrag worden uitgekeerd voor het ministerie, dit is afhankelijk van de vrijgekomen middelen (vanuit gemeenten met lagere bestedingen) en het uitkeringsplafon, mogelijk worden de vrijgekomen middelen nog naar rato worden verdeeld over de gemeenten met hogere bestedingen dan initieel beschikt.	€ 1.618.600
Totaal onzekerheden in de controle getrouwheid	€ 1.618.600

- Wij hebben van het college een schriftelijke bevestiging bij de jaarrekening ontvangen, waarin het college het bovenstaande heeft bevestigd. Het college heeft tevens bevestigd geen kennis te hebben van andere onzekerheden.

A3 - Tekortkomingen in de toelichtingen

Onze controlestandaarden vereisen dat wij afwijkingen van materieel belang in de toelichting signaleren om de gemeenteraad in staat te stellen een inschatting te maken van de gevolgen daarvan voor de jaarrekening. De tabel hierna bevat een weergave van die onderwerpen uit de toelichting waarvan wij denken dat de gemeenteraad deze nader dient te beoordelen.

Toelichting	Bron van de toelichtingsvereiste	Kwantitatieve of kwalitatieve overwegingen
Geen resterende afwijkingen geconstateerd met betrekking tot de toelichtingen in de jaarstukken.	n.v.t.	n.v.t.

B - Bevindingen controle SiSa-bijlage 2024

Op grond van het Besluit accountantscontrole decentrale overheden, artikel 5, lid 4, rapporteren wij in dit accountantsverslag over de strekking van ons getrouwheidsoordeel bij de jaarrekening 2024 en onze conclusies ten aanzien van de rechtmatigheid van de SiSa-bijlage 2024. Tevens nemen wij onderstaand de fouten en onzekerheden van de specifieke uitkeringen die onder SiSa vallen op.

- Rechtmatigheidsoordeel specifieke uitkeringen (zoals blijkt uit de controleverklaring): goedkeurend
- Strekking controleverklaring getrouwheid gehele jaarrekening: goedkeurend

Per regeling geven wij in de volgende tabel aan of, en zo ja welke financiële fouten of onzekerheden zijn geconstateerd.

Code	SiSa-regeling	Fout of onzekerheid	Financiële omvang	Toelichting
A21	Regeling specifieke uitkering ter voorkoming van georganiseerde en ondermijnende jeugdcriminaliteit 2023	n.v.t.	-	
A40	Project Meten is weten	n.v.t.	-	
B2	Regeling specifieke uitkering gemeentelijke hulp aan gedupeerden kinderopvangtoeslagproblematiek 2021	n.v.t.	-	
C62	Regeling specifieke uitkering kwijtschelding gemeentelijke belastingen	n.v.t.	-	
C92	Regeling specifieke uitkering Informatiepunten Digitale Overheid	n.v.t.	-	
D8	Onderwijsachterstandenbeleid 2023-2026 (OAB)	n.v.t.	-	
D10	Besluit Specifieke uitkering educatie	n.v.t.	-	
D12	Regionale meld- en coördinatiefunctie voortijdig schoolverlaten 2020-2024	n.v.t.	-	<u>Opgebouwde reserve ultimo (jaar T-1)</u> De gemeente Enschede heeft in overleg met het Ministerie van OCW onder indicator D12/02 een correctie op de bestedingen (jaar T-1) opgenomen. Conform de vaststellingsbeschikking 2023 is de reserve ultimo 2023 € 0, de nagekomen bestedingen over 2023 zijn in de SiSa-verantwoording 2024 als negatief bedrag verantwoord onder indicator D12/02.
D12A	Regionale maatregelen voortijdig schoolverlaten 2020-2024	n.v.t.	-	<u>Opgebouwde reserve ultimo (jaar T-1)</u> De gemeente Enschede heeft in overleg met het Ministerie van OCW onder indicator D12A/04 een correctie op de bestedingen (jaar T-1) opgenomen. Conform de vaststellingsbeschikking 2023 is de reserve ultimo 2023 € 0, de nagekomen bestedingen over 2023 zijn in de SiSa-verantwoording 2024 als negatief bedrag verantwoord onder indicator D12A/04.
D14	Specifieke uitkering inhalen COVID-19 gerelateerde onderwijsvertragingen	n.v.t.	-	
Subtotaal				-

B - Bevindingen controle SiSa-bijlage 2024

Code	SiSa-regeling	Fout of onzekerheid	Financiële omvang	Toelichting
Subtotaal				-
D21	Specifieke uitkering impuls jongerencultuur	n.v.t.	-	
D23	Regeling eenmalige specifieke uitkeringen en subsidies lokale bibliotheekvoorzieningen	n.v.t.	-	
D28	Impuls jongeren en talent	n.v.t.	-	
E3	Subsidieregeling sanering verkeerslawaaï	n.v.t.	-	
E10B	Regeling specifieke uitkering snelfietsroutes (SiSa tussen medeoverheden)	n.v.t.	-	
E44B	Tijdelijke impulsregeling klimaatadaptatie 2021–2027	n.v.t.	-	
E83	Tijdelijke regeling specifieke uitkering bodem 2022	n.v.t.	-	
E84	Regeling stimulering verkeersveiligheidsmaatregelen 2022-2023	n.v.t.	-	
E85	Tijdelijke regeling specifieke uitkeringen intelligente verkeersregelinstallaties	n.v.t.	-	
E97	Tijdelijke regeling specifieke uitkering bodem 2023	n.v.t.	-	
E103B	Deelmobiliteitshubs Enschede	n.v.t.	-	
E104	Regeling specifieke uitkering woningbouw op korte termijn door bovenplanse infrastructuur	n.v.t.	-	
E113	Tijdelijke regeling uitkering bodem 2024–2030	n.v.t.	-	
E115	Tijdelijke regeling specifieke uitkering duurzame en circulaire infrastructuur	n.v.t.	-	
F20	Impulsaanpak Winkelgebieden tranche 3	n.v.t.	-	
G2	Gebundelde uitkering op grond van artikel 69 Participatiewet_gemeentedeel 2024	n.v.t.	-	
G2	Gederfde baten die voortvloeien uit kwijtschelden schulden in het kader van de hersteloperatie kinderopvangtoeslagaffaire gebundelde uitkering Participatiewet in jaar T gemeentedeel 2024	n.v.t.	-	
Subtotaal				-

B - Bevindingen controle SiSa-bijlage 2024

Code	SiSa-regeling	Fout of onzekerheid	Financiële omvang	Toelichting
Subtotaal				-
G3	Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 gemeentedeel 2024	n.v.t.	-	
G3	BZ vóór 2020 - Gederfde baten die voortvloeien uit kwijtschelden schulden levensonderhoud BBZ in jaar T (exclusief BOB) gemeentedeel 2024	n.v.t.	-	
G3	BZ vóór 2020 - Gederfde baten die voortvloeien uit kwijtschelden van achterstallige betalingen kapitaalverstrekkingen BBZ in het kader van de hersteloperatie kinderopvangtoeslagaffaire in jaar T (exclusief BOB) gemeentedeel 2024	n.v.t.	-	
G3	BZ vóór 2020 - Gederfde baten die voortvloeien uit kwijtschelden schulden levensonderhoud BBZ en achterstallige betalingen kapitaalverstrekkingen BOB in het kader van de hersteloperatie kinderopvangtoeslagaffaire in jaar T gemeentedeel 2024	n.v.t.	-	
G3	BBZ vanaf 2020 - Gederfde baten die voortvloeien uit kwijtschelden van achterstallige betalingen kapitaalverstrekkingen BBZ in het kader van de hersteloperatie kinderopvangtoeslagaffaire in jaar T gemeentedeel 2024	n.v.t.	-	
G4	Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (Tozo) gemeentedeel 2024	n.v.t.	-	
G4	Kwijtschelding schulden Tozo in het kader van de hersteloperatie kinderopvangtoeslagaffaire - gederfde baten die voortvloeien uit kwijtschelden schulden levensonderhoud in jaar T gemeentedeel 2024	n.v.t.	-	
G4	wijtschelding schulden Tozo in het kader van de hersteloperatie kinderopvangtoeslagaffaire - gederfde baten die voortvloeien uit kwijtschelden van achterstallige betalingen op kapitaalverstrekking in jaar T gemeentedeel 2024	n.v.t.	-	
G10	Wet inburgering 2021 gemeentedeel 2024	n.v.t.	-	
G12	Gederfde baten die voortvloeien uit kwijtschelden schulden Bijzondere bijstand in het kader van de hersteloperatie kinderopvangtoeslagaffaire in jaar T gemeentedeel 2024	n.v.t.	-	
G12	Gederfde baten die voortvloeien uit kwijtschelden schulden Wet Inburgering van 13 september 2012 in het kader van de hersteloperatie kinderopvangtoeslagaffaire in jaar T gemeentedeel 2024	n.v.t.	-	
G13	Besteding/baten onderwijsroute gemeentedeel 2024	n.v.t.	-	
G13	Bestedingen/baten overige voorzieningen gemeentedeel 2024	n.v.t.	-	
H1	Specifieke uitkering heroïnebehandeling 2024	n.v.t.	-	
H4	Specifieke uitkering stimulering sport	n.v.t.	-	
H20	Specifieke uitkering vastgoedtransitie residentiële jeugdhulp 2021 - 2026	n.v.t.	-	
H21	SPUK Versterking Cliëntondersteuning	n.v.t.	-	
H26	Specifieke uitkering randvoorwaardelijke functies jeugdhulp	n.v.t.	-	
Subtotaal				-

B - Bevindingen controle SiSa-bijlage 2024

Code	SiSa-regeling	Fout of onzekerheid	Financiële omvang	Toelichting
Subtotaal			-	
H30	Regeling specifieke uitkering sport en bewegen, gezondheidsbevordering, cultuurparticipatie en de sociale basis 2023–2026	n.v.t.	-	
H34	Regeling specifieke uitkering specialistische functies aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling 2023	n.v.t.	-	
H37	Regeling specifieke uitkering niet beoogde kosten jeugdzorg vanwege verblijf in gemeente	n.v.t.	-	
H41	Regeling specifieke uitkering specialistische functies aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling 2024-2028	n.v.t.	-	
J9	Specifieke uitkering woningbouwimpuls	n.v.t.	-	
J55	Aanpak energie armoede	n.v.t.	-	
J56	Regeling huisvesting aandachtsgroepen (RHA)	n.v.t.	-	
J85	stimuleringsregeling flex- en transformatiewoningen	n.v.t.	-	
J94	Specifieke Uitkering Lokale Aanpak Isolatie	n.v.t.	-	
J105	SPUK Startbouwimpuls	n.v.t.	-	
J109	SPUK Volkshuisvestingsfonds	n.v.t.	-	
J115	Incidentele specifieke uitkering ontwikkeling, realisatie en werking van Flexcity in gemeente Enschede	n.v.t.	-	
J117B	Soortenmangementplan Enschede	n.v.t.	-	
J209	Meerjarige regeling specifieke uitkeringen voor huisvesting aandachtsgroepen (RHA 2023)	n.v.t.	-	
J210B	Specifieke uitkering Regeling flexibele inzet woningbouw (Sisa tussen medeoverheden)	n.v.t.	-	
K28	Tijdelijke regeling capaciteit decentrale overheden voor klimaat- en energiebeleid (CDOKE)	n.v.t.	-	
M16	Bekostigingsregeling opvang ontheemden Oekraïne	n.v.t.	-	
Subtotaal			-	

C - Onafhankelijkheidsbevestiging

Bevestiging onafhankelijkheid

De voorschriften in het kader van onafhankelijkheid zijn binnen de Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (de NBA) opgenomen in de “Verordening inzake Onafhankelijkheid (ViO)” en vormen een belangrijk onderdeel van het ‘normenkader’ waaraan een accountant moet voldoen. De naleving van de ViO is binnen de organisatie van Deloitte ingebed.

Wij bevestigen dat onze onafhankelijke positie ten opzichte van de gemeente Enschede in overeenstemming met de Nederlandse wettelijke en beroepsvoorschriften is gewaarborgd. Wij zijn van mening dat onze objectiviteit gedurende het afgelopen jaar niet is aangetast.

Stelsel van waarborgen om onze onafhankelijke positie te waarborgen

Deloitte beschikt over een stelsel van maatregelen om haar onafhankelijke positie bij controlecliënten te waarborgen. Dit stelsel van maatregelen is een integraal onderdeel van de bestuurlijke organisatie en van het voor de gehele organisatie van toepassing zijnde stelsel van kwaliteitsbeheersingsmaatregelen.

Bijgaande niet-limitatieve opsomming geeft u een indruk van de maatregelen die bijdragen aan het waarborgen van onze onafhankelijke positie:

- Schriftelijke onafhankelijkheidsbepalingen waarin alle bestaande onafhankelijkheidsvereisten en de risico's ten aanzien van de bedreiging van de onafhankelijkheid en de daaraan gerelateerde waarborgen zijn verwerkt.
- Procedures voor tijdige bekendmaking van de voorschriften en de daarin aangebrachte wijzigingen aan alle gevolmachtigden en werknemers bij Deloitte.
- Procedures voor de organisatie van periodieke trainingen inzake de toepassing van de onafhankelijkheidsvoorschriften.
- Procedures die erop gericht zijn dat onze gevolmachtigden en werknemers in specifieke casussen en omstandigheden de onafhankelijkheidsvoorschriften naleven.

- De benoeming van professionals op seniorniveau die verantwoordelijk zijn voor het continu actualiseren van de procedures en voorschriften, de tijdige bekendmaking ervan en het adequaat functioneren van het gehele stelsel van waarborgen.
- Procedures voor een schriftelijke rapportage per controlecliënt waarin is vastgelegd of sprake is van omstandigheden die de onafhankelijkheid van de accountant die de controleopdracht uitvoert bedreigen, op welke wijze met potentiële bedreigingen is omgegaan en, indien er bedreigingen zijn gesignaleerd, welke maatregelen dan zijn genomen om deze bedreigingen voor de onafhankelijkheid weg te nemen. De vastlegging van deze beoordeling, inclusief een gemotiveerde conclusie (de zogenoemde ‘onafhankelijkheids-evaluatie’), wordt in het dossier opgenomen.
- Procedures die vereisen dat een daartoe geëigende afdeling binnen Deloitte wordt geconsulteerd, als sprake is van een mogelijke aantasting van de onafhankelijkheid in relatie tot een specifieke cliënt. Indien de bestuursstructuur van de controlecliënt voorziet in een gemeenteraad, raadscommissie of auditcomité, overwegen wij ook een van deze instanties te raadplegen.
- Procedures voor het interne toezicht in relatie tot de toetsing en bewaking van de naleving van de onafhankelijkheidsvoorschriften.

De opzet en werking van ons stelsel van maatregelen wordt periodiek door de externe toezichthouder getoetst.

Interne roulatie

Een te grote mate van vertrouwdheid of vertrouwen kan een bedreiging vormen voor de onafhankelijkheid van de accountant wanneer bepaalde leden van het controleteam geregeld en voor lange tijd aan de wettelijke controle van een controlecliënt meewerken.

Wij beoordelen de bedreiging voor de onafhankelijkheid die kan voortvloeien uit de langdurige betrokkenheid van andere leden van het controleteam bij de controleopdracht. Waar nodig nemen wij maatregelen om deze bedreiging weg te nemen.

Onze beoordeling heeft geen aanleiding gegeven om het komend boekjaar teamleden bij de gemeente Enschede te rouleren.

Persoonlijke, zakelijke of financiële relaties met de gemeente Enschede

Wij hebben een evaluatie gemaakt van persoonlijke, zakelijke en financiële relaties tussen Deloitte, haar gevolmachtigden en haar medewerkers en de gemeente die van invloed kunnen zijn op onze onafhankelijkheid. Bij deze evaluatie zijn ons geen zaken gebleken die aan u gerapporteerd dienen te worden.

Geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid

De Nederlandse onafhankelijkheidsregels vereisen dat de eindverantwoordelijke accountant de met governance belaste organen informeert over geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid die Deloitte, een bestuurder of interne toezichthouder van Deloitte of een lid van het controleteam heeft ontvangen van of verstrekt aan de gemeente of een bij de gemeente betrokken persoon. Hierbij is een drempel van € 100 opgenomen in de regels.

Wij hebben geen geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid met een (geschatte) waarde van meer dan € 100 ontvangen of verstrekt, en zijn daarom van mening dat geen sprake is van een bedreiging voor de onafhankelijke uitvoering van de controleopdracht.

Onder Deloitte wordt verstaan één of meer van Deloitte Touche Tohmatsu Limited (“DTTL” of “Deloitte Global”), haar wereldwijde netwerk van member firms en aan hen verbonden entiteiten (tezamen, de “Deloitte-organisatie”). DTTL en haar wereldwijde netwerk van member firms en aan hen verbonden entiteiten zijn juridisch gescheiden en onafhankelijke entiteiten, die elkaar niet kunnen verplichten of binden ten aanzien van derden. DTTL en iedere DTTL member firm en aan hen verbonden entiteiten zijn aansprakelijk voor hun eigen handelen en nalaten, en niet voor het handelen of nalaten van een andere entiteit. DTTL verleent geen diensten aan cliënten. Raadpleeg www.deloitte.com/about voor meer informatie.

Deloitte levert toonaangevende audit- en assurance-, belastingadvies- en juridische diensten, en diensten op het gebied van consulting, financial advisory, en risk advisory aan bijna 90% van de Fortune Global 500® en duizenden particuliere bedrijven. Onze professionals leveren meetbare en blijvende resultaten die het vertrouwen van het publiek in kapitaalmarkten helpen versterken, klanten in staat stellen te transformeren en bloeien, en de weg wijzen naar een sterkere economie, een meer rechtvaardige samenleving en een duurzame wereld. Voortbouwend op haar meer dan 175-jarige geschiedenis, omvat het bereik van Deloitte meer dan 150 landen en gebieden. Ontdek hoe de meer dan 415.000 mensen van Deloitte wereldwijd een impact maken die ertoe doet op www.deloitte.com.

Deze communicatie bevat louter algemene informatie en noch DTTL, noch haar wereldwijde netwerk van member firms of aan hen verbonden entiteiten verleent door middel van deze communicatie professioneel advies of diensten. Voordat u een beslissing neemt of actie onderneemt die van invloed kan zijn op uw financiën of uw bedrijf, dient u een gekwalificeerde professionele adviseur te raadplegen. Geen enkele entiteit in de Deloitte-organisatie is verantwoordelijk voor enig verlies dat wordt geleden door een persoon die op deze communicatie vertrouwt.

© 2025. Neem voor informatie contact op met Deloitte Nederland.